

การแปลอังกฤษเป็นไทย ในวงวรรณกรรมระยะแรก

หอมหวล ชันจิตร์

ศูนย์ภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

ลักษณะของงานแปลในปัจจุบัน

ในโลกหนังสือปัจจุบัน งานแปลจากภาษาอื่นมาสู่ภาษาไทยนั้น มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นมากไม่เฉพาะแต่ในวงวรรณกรรมบันเทิงเช่นที่เคยมีมาในสมัยแรก ๆ เท่านั้น หากขยายออกไปสู่วงการต่าง ๆ เช่นวงวิชาการสาขาต่าง ๆ วงการธุรกิจและธุรกิจบันเทิง สื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ และที่สำคัญไม่น้อยก็คือวงการหาข่าวกรองภาษาต่างประเทศที่ถ่ายทอดมาเป็นภาษาไทยกันมากในปัจจุบันนี้ ทางด้านภาษาตะวันออกก็มี จีน ญี่ปุ่น ส่วนทางภาษาตะวันตกมีภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อย่างไรก็ตามนับว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ได้รับการถ่ายทอดเข้ามาเป็นภาษาไทยมากที่สุดเพราะเป็นภาษาที่มีผู้รู้กันอยู่ทั่วไป ผู้ที่แปลงานจากภาษาอื่น ๆ มาเป็นภาษาไทยก็มักจะถ่ายทอดจากฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วอีกทีหนึ่ง

งานแปลทางด้านวิชาการได้รับการสนับสนุนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอด

วิชาการทั้งเก่าและใหม่สู่ผู้สนใจใฝ่ศึกษาได้มีโครงการส่งเสริมงานแปลขึ้นหลายโครงการ อาทิ เช่น โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สนับสนุนการผลิตงานแปลใน ๘ สาขาวิชา คือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปรัชญา จิตวิทยา และวรรณคดี ส่วนโครงการจัดแปลหนังสือของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ นั้นสนับสนุนงานแปลใน ๑๐ สาขาวิชาการด้วยกันโดยเน้นหนักทางด้านวิทยาศาสตร์ คือ วิทยาศาสตร์กายภาพและคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์การแพทย์ วิทยาศาสตร์เคมีและเภสัช เกษตรศาสตร์และชีววิทยา วิศวกรรมศาสตร์ และอุตสาหกรรมวิจัย ปรัชญา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา นอกจากนี้ก็ยังมีโครงการส่งเสริมการแปลตำราของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โครงการแปลหนังสือทางประวัติศาสตร์ของกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร เป็นต้น

นอกเหนือไปจากงานแปลทางด้านวิชาการ สาขาต่าง ๆ ได้เพิ่มพูนขึ้น แล้วงานแปลหนังสือ แนวต่างๆ ก็ออกมามากมายในช่วงระยะเวลา ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ลักษณะเด่นของงานแปลในช่วงนี้ ผิดแผกออกไปจากงานแปลในแนวเดิมที่เคยแปลงานวรรณกรรมบันเทิงของนักเขียนอังกฤษ หรืออเมริกันไปเป็นการแปลวรรณกรรมที่มุ่งเสนอแนวความคิดของนักคิดต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก อาทิเช่น ระพีพันธุ์นารถุรงค์ แห่งอินเดีย คาลิล ยิบราน นักเขียนนักปรัชญาชาวเลบานอน ลี โอโตลส์ตอย นักเขียนนักปรัชญาชาวรัสเซีย และงานแปลที่ผลิตออกมากเป็นพิเศษ ในช่วงระยะปี พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๙ ก็คือการแปลงานของนักเขียนนักคิดค่ายสังคมนิยมโดยแปลผ่านจากฉบับอังกฤษอีกทีหนึ่ง งานแปลเหล่านี้มาในรูปแบบต่างๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย เรื่องสั้น บทกวี หรือบทความ แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงหลังของปี ๒๕๑๙ แล้ว งานแปลเหล่านี้ได้เงียบหายไป คงเหลืออยู่แต่การแปลหนังสือขายดีจากประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษเท่านั้น

หนังสือขายดีที่ได้รับการถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาไทยนั้น ผู้แปลจะดูจากรายงานการขายหนังสือออกใหม่และการวิจารณ์หนังสือจากหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ เช่นหนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์ของสหรัฐอเมริกา หากหนังสือเล่มใดติดอันดับการขายอยู่นานอันแสดงว่าเป็นที่นิยมของ

นักอ่านเจ้าของภาษาไม่ว่าจะเป็นในด้านความบันเทิง บันเทิง ความทรงจำทางการเมือง อัตชีวประวัติหรือแนวคิดทางปรัชญาก็ตาม หรือหากว่าเป็นหนังสือที่จะมีภาพยนตร์เข้ามาฉายด้วยนักแปลก็จะแข่งขันกันหาหนังสือเล่มนั้นออกมาแปลให้นักอ่านไทยได้อ่านกันในระยะเวลาอันรวดเร็ว การแปลหนังสือประเภทนี้เป็นเรื่องของธุรกิจ เป็นการแข่งขันกันในด้านของเวลา และมักไม่มีการขอลิขสิทธิ์จากผู้แต่ง จึงปรากฏว่าหนังสือที่ผู้แปลหลายท่านเลือกออกมาแปลนั้น จะต้องมีความยาวขนาดที่จะผลิตออกมาได้ในระยะเวลาอันสั้น การแปลไม่สู้จะประณีต และบางเล่มมีผู้แปลออกมาในระยะเวลาไล่เรียงกันเกินหนึ่งเล่ม อาทิเช่นเรื่อง Jaws ของ Peter Benchley และ Why Not The Best ของจิมมี่ คาร์เตอร์ เป็นต้น

นอกจากการแปลหนังสือเล่มในวงการข้างต้นแล้วงานแปลยังใช้กันมากในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรม เช่นแปลเกี่ยวกับสินค้า และเทคโนโลยีต่าง ๆ แปลจดหมายติดต่อกันในวงธุรกิจ บันเทิงก็มีงานแปลบทภาพยนตร์ และละคร ในวงสื่อสารมวลชนมีการแปลข่าวและบทความ ในวงการประชาสัมพันธ์มีการแปลผลงานและความ เป็นไปของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ในการให้ข่าวสารที่จะดึงดูดความนิยมชมชอบจากผู้อื่น ในวงการระหว่างประเทศ และการหาข่าวกรอง มีการแปลเกี่ยวกับความเคลื่อนไหว

ทางด้านเศรษฐกิจ และการเมือง การทหารของ ประเทศที่ตนต้องการจะทราบข่าวสาร

คุณสมบัติของนักแปลที่ดี

ในเมื่อการถ่ายทอดข่าวสารและวรรณกรรม จากภาษาอังกฤษเพิ่มมากขึ้น ความต้องการนักแปลที่จะทำงานในด้านเหล่านี้ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย เป็นเงาตามตัว การจะเป็นนักแปลที่ดีได้นั้น

Ian Finlay พูดไว้ในหนังสือ "Translating" ว่า^๑

“การแปลเป็นทั้งงานช่างและงานศิลป์ คือ เป็นความสามารถที่จะถ่ายทอดภาษาได้อย่าง ถูกต้องและกระชับรัดกุม รวมทั้งการเพิ่มสีสัน สอดใส่สำเนียง จินตนาการ และความคิด สร้างสรรค์เข้าไปด้วยส่วนหนึ่ง ความรู้ทางด้าน ภาษาล้วน ๆ ที่ผู้แปลจะต้องมีเสมอกันทั้งช่าง หัตถกรรมนั้น อาจจะหามาได้หรือสอนกันได้ ในขอบเขตหนึ่ง แต่ความคิดสร้างสรรค์โดย แท้จริงในการประดิษฐ์งานของผู้แปลนั้นไม่อาจจะสอนกันได้ ในขอบเขตที่ทัดเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะตระเตรียม แนะนำและพัฒนากันได้บ้างก็ตาม”

และบอซีส ปาสเตอร์แนกก็ได้แนะนำเกี่ยวกับการแปลเอาไว้ดังที่ ส. ศิวรักษ์ ได้นำมาถ่ายทอดในหนังสือฝรั่งอ่านไทยของท่านว่า

“การใกล้เคียงกับต้นฉบับมีอาจจะทำได้ โดยความถูกต้องทางด้านภาษาหรือรูปแบบที่ คล้ายคลึงกันแต่เพียงเท่านั้น การเหมือนกับ

ต้นฉบับประจักษ์ภาพถ่ายไม่อาจจะทำได้ โดย ปราศจากวิธีการแสดงออกที่มหัศจรรย์ และ เป็นธรรมชาติของผู้แปล”

ความคิดเกี่ยวกับการแปลที่ดีของท่านผู้รู้ทั้งสองนั้นคล้ายคลึงกัน คือว่างานแปลที่ดีจะต้อง เหมือนหรือใกล้เคียงกับต้นฉบับเดิม เมื่อผลิต ออกมาแล้วเช่นเดียวกับงานช่าง และอีกส่วน หนึ่งต้องประกอบด้วยความเป็นตัวของตัวเอง อัน เป็นศิลปะของผู้แปล ผู้เขียนมีความเห็นว่าหลัก เกณฑ์ควรใช้กับงานแปลประเภทร้อยกรอง และร้อยแก้วที่เป็น fiction เท่านั้น ส่วนงานแปล ด้านอื่น ๆ จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ งานแปลนั้นๆ เช่นงานแปลข่าวสารหรืองานด้าน วิชาการ ก็จะต้องอาศัยความถูกต้องตามต้นฉบับ เดิม และสามารถสื่อความหมายแก่ผู้อ่านได้เป็น หลักสำคัญ โดยไม่พะวงถึงการใช้ศิลปะในด้าน สำนวนโวหาร

จากลักษณะของงานแปลในปัจจุบัน และ คุณสมบัติของนักแปลที่ดี ผู้เขียนใคร่ขอเสนอ ภาพของงานแปลในระยะแรกเริ่ม คือตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นยุคที่ ไทยเริ่มได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตก ต่อเนื่องกันมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ที่ได้ริเริ่มงาน แปลแนวใหม่ ๆ ออกไปอีกหลายประเภท ทั้งนี้ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็น ลักษณะของงานที่แตกต่าง ออกไปจากปัจจุบัน แต่มีอาจจะใช้หลักเกณฑ์

๑. ดู Preface ใน Ian F. Finlay, "Translating" The English Universities Press Ltd, Edinburgh, 1974

การแปลงานของปัจจุบันเป็นเครื่องตัดสินได้ ทั้งนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์ของผู้แปล และสภาพของผู้อ่านในขณะนั้นผิดแผกออกไป

บทวิเคราะห์งานแปล สมัยเริ่มแรก

ศาสนา—จุดเริ่มนรกของงานแปล

การแปลวรรณกรรมต่างชาติเข้าเป็นภาษาไทยนั้น น่าจะได้เริ่มมีมาตั้งแต่ปลายสมัยสุโขทัยแล้ว และการริเริ่มการแปลนั้นเป็นไปในทำนองเดียวกันกับทุกชาติทุกภาษา นั่นคือแปลจากวรรณกรรมทางศาสนา ซึ่งสำหรับของไทยก็ได้แก่เรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แปลจากภาษามคธเป็นภาษาไทย แต่ทั้งนี้มิได้มีต้นฉบับหลงเหลืออยู่ มาปรากฏเป็นเล่มแรกก็คือหนังสือมหาชาติคำหลวง ซึ่งจากตำนานหนังสือมหาชาติของกรมศิลปากรกล่าวว่า “มีจดหมายเหตุ ปรากฏว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีรับสั่งให้ประมุขนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยา แปลแต่งเมื่อปีชวด จุลศักราช ๘๔๔ พ.ศ. ๒๐๒๕”

งานแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ก็ได้เริ่มต้นขึ้นด้วยสาเหตุทางศาสนาเช่นเดียวกัน ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คณะ

มิชชันนารีอเมริกันได้เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ มิชชันนารีอเมริกันคนแรกแห่งคณะอเมริกันบอร์เดนชื่อว่า เดวิด อาบีล ต่อมานายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ก็ได้เข้ามาเมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๗๘ นายแพทย์ผู้นี้ได้นำเอาแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาไทยติดเข้ามาด้วยจากเมืองสิงคโปร์ มาตั้งเป็นโรงพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัดเกาะพิมพ์หนังสือวรรณคดีและหนังสือสอนศาสนาภาษาไทย คนไทยชั้นสูงในสมัยนั้นได้เริ่มสนใจเรียนภาษาอังกฤษ แต่ก็มีได้ปรากฏงานแปลจากภาษาอังกฤษอันใดเป็นหลักฐาน

ก่อนหน้าที่คณะมิชชันนารีชุกตอเมริกันบอร์เดนนี้จะเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้มีข้อความปรากฏอยู่ในหน้าแรกของหนังสือ Historical Sketch of Protestant Missions in Siam ๑๘๒๘-๑๘๒๘ ที่หมอยอช แมคฟาร์แลนด์ เป็นผู้จัดพิมพ์ว่าแห่มแอนน์ ยัดสัน แปลคำสอนศาสนาคริสต์เป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ และส่งไปตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ของคณะแบปติสต์ที่เมืองกัลกัตตานับว่าเป็นหนังสือแปลเล่มแรกที่พิมพ์ออกมาเป็นภาษาไทย แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานของหนังสือ^๒

แห่มแอนน์ ยัดสัน ผู้นี้ตามประวัติกล่าวว่า เป็นมิชชันนารีอเมริกัน^๓ เข้าไปทำงานสอน

๒. ขจร สุขพานิช ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย พระนคร ๒๕๐๘ หน้า ๓-๕

๓. เล่มเดียวกัน

ศาสนา กับ สามี ณ เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ ได้เรียนภาษาพม่าทั้งภาษาพูดและเขียน ส่วนนางยัตสันนั้นได้เรียนภาษาไทยจาก เซลยไทยในพม่าด้วย ทั้งสองสามีภรรยาได้ช่วยกันแปลคัมภีร์ไบเบิลออกเป็นภาษาพม่า จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องพิมพ์คำสอนออกแจกจ่าย ทางสำนักงานใหญ่ของคณะแบปติสต์ที่สหรัฐ จึงส่งช่างพิมพ์ชื่อ George H. Hough ออกมาทำงานสมทบด้วย หมอยัตสันได้เขียนแบบภาษาพม่าให้หล่อเป็นตัวพิมพ์ และนางยัตสันก็ได้เขียนภาษาไทยให้นาย Hough หล่อเช่นเดียวกัน แต่ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๖๒ เกิดภาวะคับขันขึ้นในประเทศพม่า เนื่องจากมีการผลัดแผ่นดิน นาย Hough และครอบครัวจึงตัดสินใจกลับกรุงกัลกัตตา พร้อมทั้งนำเอาแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาต่างๆ ไปด้วย งานพิมพ์หนังสือไทยที่นครกัลกัตตาจึงเกิดขึ้นด้วยประการฉะนี้

ในช่วงระยะสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้มีการสอนแปลเป็นทางราชการ เพื่อผลและประโยชน์ในด้านการเมือง และมีคนไทยเริ่มไปศึกษาต่อในต่างประเทศกันบ้างแล้ว มีการจัดออกหนังสือพิมพ์ถึง ๖ ฉบับ โดยนายแพทย์บรัดเลย์ เป็นบรรณาธิการ หรือผู้พิมพ์ผู้โฆษณาเสีย ๕ ฉบับที่เหลือนาย J.H. Chandler เป็นผู้พิมพ์โฆษณาในรัชกาลนี้มีได้มีงานแปลขึ้นใดให้เห็นเป็นหลักฐาน

ปทานุกรม—รากฐานของงานแปล

ถึงหากจะยังมีมีงานแปลวรรณกรรมของภาษาตะวันตกออกมา แต่ก็ยังมีงานสำคัญปรากฏขึ้นในช่วงสมัยนี้ นั่นก็คืองานถ่ายทอดความหมายระหว่างภาษาไทยและภาษาตะวันตก ได้มีการจัดพิมพ์ปทานุกรมขึ้นเป็นครั้งแรก พระอาจารย์วิชาคม (George B. McFarland) กล่าวว่าปทานุกรมฉบับแรกที่พิมพ์ขึ้นนั้นเป็นปทานุกรมลาตินไทย จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๓ ปลายแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มที่สองคือ ปทานุกรมที่สังฆราชปาเลกัวร์รวบรวมขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ แปลความหมายของคำภาษาไทยออกไปเป็นลาติน ฝรั่งเศส และอังกฤษ ให้ชื่อว่า “สัพพะ พะจะนะ พาสาไท” ส่วนเล่มที่สามนั้นเป็นปทานุกรมจากภาษาอังกฤษเป็นไทยเล่มแรก รวบรวมพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๔๐๘ โดยนาย S.G. McFarland ผู้เป็นบิดา^๔

ปทานุกรมอังกฤษ-ไทย เล่มแรกนี้ไม่ปรากฏหลักฐานให้ค้นคว้าได้ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีผู้รวบรวมปทานุกรมขึ้นอีกหลายเล่ม อาทิ

๑. ลิปิกรมายน แปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ มิสเตอร์ อี. บี. มิเชล เป็นผู้เขียนเรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นปทานุกรมขนาดกะทัดรัดไม่บอกชื่อสถานที่พิมพ์

๔. ดู คำนำใน McFarland “Thai-English Dictionary”, Stanford University Press, Stanford California 1969

๒. ศรีพจน์ภาษาไทย เป็นปทานุกรม
ภาษาไทย-อังกฤษ-ฝรั่งเศส รวบรวมโดย
สังฆราช เจ บี ปาเลกัวซ์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙
ที่โรงพิมพ์แคธอลิกมิชชัน โดยปรับปรุงแก้ไข
จากฉบับแรก ความหนา ๑๑๖๕ หน้า

๓. คำภีร์สรรพพจนานุกรม นายแซมมูเอล
เจสมิท เป็นผู้รวบรวมพิมพ์ที่โรงพิมพ์บางคอ-
แหลม พ.ศ. ๒๔๔๓ โดยใช้พจนานุกรม ฉบับ

เว็บสเตอร์เป็นหลัก มีความยาวมากกว่า ๖ เล่ม
ด้วยกัน

นายแซมมูเอล เจ สมิท ผู้รวบรวมปทานุกรม
ฉบับที่นับได้ว่าเป็นปทานุกรมอังกฤษไทยฉบับ
แรกเท่าที่มีอยู่นั้นเป็นคนเชื้อชาติอังกฤษ ได้
ติดตามมิชชันนารีอเมริกันผู้เป็นบิดาเลี้ยงเข้ามา
เผยแพร่ศาสนาในเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖
ได้หัดพูดหัดเขียนภาษาไทยจนเป็นผู้รอบรู้ วัตถุประสงค์
ของการรวบรวมนั้นผู้จัดทำได้กล่าวไว้ว่า

“เจ้านาย แล ราษฎร ที่ได้ เรียน ภาษา อิงคลิช ก็ มี ขึ้น มาก ใน ประเทศสยาม,
ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าควร จะช่วยทุกองค์ ทุก ท่าน แล บรรดา ชาว สยาม ทั้ง หลาย
ใน เบื้อง นำ ให้มีท่า ทาง ทั้ง เรียน ทั้ง จำ ทั้ง ชำนาญ ขึ้น ใน ภาษา อิงคลิช
จะได้ เรียน แล ยิ่ง ชำนาญ ขึ้น ใน วิชา ความรู้ทุกท่า อัน มี ครบ ใน ภาษา
นี้ ซึ่ง เป็น ภาษา อัน ใช้ ได้ ทั่ว โลกย์ จึง ได้อุส่าห์ เพียร แต่ง คำภีร์ ดิกเชอเนอรี
เล่ม นี้ ไว้ ตาม สำเนา ความ ใน ดิกเชอเนอรี เล่ม ใหญ่ ของ นักปราช โนะอะ เว็บสเตอร์
อุทิศ ถวาย เป็น ที่ คำรพ สมเด็จพระบาท พระจุลจอมเกล้า แล สมเด็จพระ
พระราชินีนาถ ทั้ง สอง พระองค์ ผู้มี พระราช ประสงค์ จะ ให้ ทั้ง บ้าน
เมือง ทั้ง เจ้า นาย แล อะนา ประชา ราษฎร ทั่วกัน มี ความ เจริญ
เป็นมหา มงคล ยิ่ง ๆ ขึ้น ไป ทุก คราว ตลอด กาล อายุศม์ โลกย์ นี้”

เมื่อเทียบดูคำอธิบายศัพท์ของ Webster's
International Dictionary of the English
Language ซึ่งเรียบเรียงโดย Noah Porter
ฉบับ ค.ศ. ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗) ซึ่งนาย
แซมมูเอล สมิท อ้างว่าใช้เป็นสำเนาความหลัก
“แลแปลคำนั้นเป็นสยามภาษาเพื่อให้เป็น

ผลประโยชน์แก่ชาวสยามทั้งหลายอันเรียก
ภาษาอิงคลิชแล้ว”^๖ ก็จะพบว่าคำแปลศัพท์
ในปทานุกรมของนายสมิทนั้นยืดยาวเกินคำ
อธิบายของเว็บสเตอร์ จนสามารถมองเห็นวัตถุประสงค์
แฝงของนายสมิทว่านอกจากจะหวังผล
ให้ชาวสยามที่เรียนภาษาอังกฤษเพียงภาษาเพิ่ม

๕. ดู แซมมูเอล เจ สมิท เล่มเดียวกัน คำนำหน้า ๓

๖. ดู แซมมูเอล เจ สมิท คำภีร์สรรพพจนานุกรม คำนำหน้า ๒๔

ขึ้นแล้วก็ยังหวังจะให้ความรู้ทางศาสนา ศีล-
ธรรม และวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้าไป
ด้วย จริงอยู่ที่ว่าการเรียนภาษาต่างประเทศนั้น
จะต้องประกอบไปกับการเรียนวัฒนธรรม แต่คำ
อธิบายของนายสมิทดูจะเป็นรายละเอียดเกิน
หน้าที่ของปทานุกรม

เพิ่มคำอธิบายทางด้านศาสนา เว็บไซต์
ให้ความหมายของคำว่า Abbot อย่างสั้น ๆ ว่า

1. The superior or head of an abby
2. One of a class of bishops whose
sees were formally abbeys

คำภีร์สรรพจนานุกรมจะแปลความหมาย
ตามคำอธิบายของเว็บไซต์แล้วก็จะให้ประวัติ
ทางศาสนาเพิ่มเติมขึ้นอีกยี่ดียวดังนี้

Abbot, n. แอบบัต, เจ้า วัด เมื่อ
ก่อน ๆ นั้น วัด มอนแอสเตอร์รี
เคยสร้างในที่ สงัด เงียบ พวก ที่
ถือศาสนาเคร่งครัดไป อยู่
เป็น หมู่ ๆ ที่ วัด เหล่า นั้น
มิ ได้ เกี่ยว ข้อง กับ การ นอก
ศาสนา แต่ ต้อง อยู่ใน บังคับ
พวก นักบวชใหญ่เจ้า วัดนั้น
ใน โบราณ คราวโง่ นั้น^๗ พวก
แอบบัต ที่ มี ความรู้มาก
มัก รับเชิญ แต่ หมู่ ลูกศิษย์
ต่าง ๆ ให้ ออกมาช่วย ต่อสู้

กัน กับ คน อันดี ผิด นอก
จาก พระเจ้า สั่ง วัดมอน
แอสเตอร์รี สร้างเคียงเมือง
ใหญ่ พวกแอบบัต นี้ มี ความ
จงทอง ชื่น มักหาเงิน
ทอง ทรัพย์ สมบัติ แล บันดา
ศักดิ์ ได้ ตำแหน่ง ช่วยว่า
ราชการ แอบบัต ชุกชุม ใน
เมืองโรมันคาทอลิก

เพิ่มคำอธิบายการด้านศีลธรรมกฎหมาย
และวัฒนธรรม นายสมิท ได้เสริมเติมสอดแทรก
คำอธิบายเข้าไปนอกเหนือจากคำแปลที่ได้แนว
มาจากเว็บไซต์ ดังเช่นเว็บไซต์ ให้ความหมาย
ของคำว่า adultery ว่า

๑. The unfaithfulness
of a married person to the marriage bed ;
sexual inter course by a married man with
another than his wife, voluntary sexual
intercourse by a married woman with
another than her husband.

แต่สรรพจนานุกรมยึดความออกไปเป็น
Adultery, n. Lat. แอดัลเตอร์รี,
การนอกสัจญา กล่าว กัน,
ความ ชั่ว ซึ่ง จะ ให้ เกิด บุตร
ใน ครอบครัว อัน มิใช่ บุตร
ของสามี, การ ซึ่ง ชาย ฤ
หญิง ที่ เป็น สามี เป็น ภรรยา

๗. ในโบราณคราวโง่นั้น คงหมายถึง Middle Ages—ผู้เขียน

ไป ร่วม รศ กับ ผู้ อื่น หา เป็น สามี
หา เป็น ภรรยา ของ ตัว ไม่
ในประเทศอังกฤษ ปาร์ลีย์เมนต์

ยอม ให้ ขาด จากคู่ เมีย กัน
ถ้า ข้าง หนึ่ง ข้างใด ละเมิด ไป
ร่วม รศ กับ ผู้ อื่น, แต่ ใน ศาล
ศาสนาให้ อยู่ ต่างหาก กัน ไม่
ให้ กิน อยู่ ด้วย กัน ได้

ได้ ให้คำจำกัดความทางศีลธรรมของคำ
adultery ว่าเป็นความชั่วซึ่งจะก่อให้เกิดบุตรอัน
มิใช่บุตรของสามี และการกระทำดังนี้ตามกฎหมาย
และวัฒนธรรมของประเทศทางตะวันตก
นั้นหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดละเมิดความผิดข้อนี้ ก็ให้
ถือว่าเป็นความชั่วที่อีกฝ่ายจะสามารถขอหย่าขาด
ได้ในขณะที่กฎหมายไทยในสมัยนั้น พิจารณา
แต่เพียงความผิดฐานชายชู้เป็นความผิดฐาน
ละเมิด^๘ ซึ่งมีผลกระทบต่อทรัพย์สิน เพราะ
ภริยาเป็นเสมือนทรัพย์สินอยู่ในกรรมสิทธิ์ของสามี
การทำชู้จึงเท่ากับเป็นการละเมิดต่อความเสียหาย
ให้แก่สิทธิของสามีที่มีเหนือภริยา และในรัชกาล
ที่หนึ่งยังได้มีพระราชกำหนดรื้อฟื้น สิทธิแก่แก่น
ของสามี โดยให้ตระลาการส่งตัวชายชู้และหญิง
ภริยาให้แก่สามีจะได้ฆ่าเสียทั้งสองคน เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๑ สองปีก่อนหน้าที่จะพิมพ์บทานุกรมฉบับ
นี้เท่านั้น ร. ๕ จึงได้ทรงเปลี่ยนแปลงประกาศ
ใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ยกเลิกสิทธิ

แก่แก่นแบบโบราณนี้เสีย หมอสมิทคงเห็นสิทธิ
ทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ระหว่างสามีภรรยาไทย
ในขณะนั้นจึงได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับของทาง
ตะวันตกเอาไว้

เพิ่มคำอธิบายความรู้ทางด้านระบบเศรษฐกิจ
และการเมือง

ความหมายของคำว่า "Communism" ดิคชัน
นารีของเว็บสเตอร์ปี พ.ศ. ๑๘๘๔ อธิบายแต่
เพียงว่าเป็น

"A scheme of equalizing the social conditions
of life, specifically, a scheme which contemplates
the abolition of inequalities in the possession of
property, as by distributing all wealth equally to all,

คำภีร์สรรพพจนานุกรมเพิ่มคำอธิบายสภาพ
ความคิดของคนตะวันตกในสมัยที่คนไทยโดย
ทั่ว ๆ ไปยังมีได้ต้นตัวต้นความคิดทางการเมือง
เลยว่า คอมมูนิสต์คือ

"คนที่เห็นชอบว่าชาวเมืองทุกคนเป็นเจ้าของ
ของแห่งทรัพย์สินในเมืองนั้นเสมอกันกับคน
อื่น ๆ ทุกคนนั้น บางคนในพวกนั้นเห็นว่าหญิง
ควรจะเป็นของสามีเหมือนกัน ; คนอื่น
ชอบให้มีพวกคอมมูนในกรุงปารีส"

ดูจะเป็นว่าความรู้ที่นายสมิทอธิบายเพิ่มขึ้น
มาว่าหญิงควรจะเป็นของสามีนั้นไม่น่าจะเป็น
ความคิดจากทางตะวันตก น่าจะเป็นความคิด
แบบไทยมากกว่า เพราะในระบอบนั้นกฎหมาย
ไทยยังถือว่าหญิงเป็น "ทรัพย์สิน" ของสามี

๘. ดู ร. แลงคาร์ท, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์การเมือง พ.ศ. ๒๔๗๘

ถ้าหากว่าชาวไทยเป็นผู้เป็นเจ้าของ “ทรัพย์สิน” ในสมัยที่คำไทยประเภท “รัฐบาล” “สภา” “ประชาธิปไตย” หรือ “ประชาชน” ยังมีได้ปรากฏอยู่ในปทานุกรม ได้ศึกษาความหมายของคำว่า “คอมมิวนิสต์” จากปทานุกรมฉบับนี้แล้ว ก็คงจะมีความไม่พึงใจในระบบนี้มากยิ่งขึ้น ในสมัยปัจจุบันเพราะ “ทรัพย์สิน” ของตนจะเป็นสามัญไปหมด

เพิ่มคำอธิบายความรู้ทางศาสตร์ด้านต่างๆ เช่น ให้ความหมายของคำว่า “Aphis” (ตัวเพลี้ย) ว่า

Aphis, n. เอฟีส, ใน ตำรา
 หูออดี้, สัตว์ อัน มัก กิน
 เกาถุนัน คือ ไร เทาตันไม้,
 เป็น สัตว์ ชนิดหนึ่ง อยู่ใน
 ลำดับเฮมิปเตระ^๙ มัน มี ปาก
 คด มัน มี แอนดินะ^{๑๐} ยาวกว่า
 ไทรากซ์^{๑๑} คือ ออก ในชนิดเดียว
 กัน บางตัว มี สี ปีก ตรง
 บางตัวไม่ มี ปีก เท้า มัน เป็น
 ของอาศัยเรยเดิรได้ แต่ท้อง
 มัก แยก ออก เป็น สอง^{๑๒} แต่
 สองแห่งนี้จึงออกของ^{๑๒} ซึ่ง

มักเรียกว่า ฮอนดู^{๑๓} ชนิดสัตว์

จำพวกนี้ มี มาก หลาย

สองประโยคข้างต้นเท่านั้นที่แปลมาจากเว็บสเตอร์ ส่วนคำอธิบายรายละเอียดถึงลักษณะรูปร่างเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไป

ปัญหาที่พบจากคำภีร์สรรพพจนานุกรม

๑. ส่วนวนการใช้ภาษา

เมื่อพิจารณาคูภาษาไทยที่ใช้ในคำภีร์สรรพพจนานุกรมตั้งตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้วจะเห็นว่าไม่ใคร่จะเป็นภาษาไทยที่สละสลวยเท่าใดนัก ทั้งนี้คงเป็นเพราะว่าผู้รวบรวมหรือผู้แปลมิได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ วิธีการแปลหรือการเขียนประโยคอธิบายเพิ่มเติมยังคงรูปแบบภาษาอังกฤษไว้ ดังเช่นในคำอธิบายความหมายของคำว่า *aphis* ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ยังจะเห็นว่าคำภีร์สรรพพจนานุกรมก็ไปด้วยคำภาษาอังกฤษที่ใช้อธิบายศัพท์อังกฤษ ส่วนคำว่า “English” นั้น ก็ใช้เป็นคำไทยว่า “อิงลิช” มาโดยตลอดตั้งแต่ต้นโดยมิได้แปลเป็นไทยว่า “อังกฤษ” เลย ในขณะที่ปทานุกรมฉบับกรมายน ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้ใช้คำนี้แล้ว^{๑๔} เมื่อเปิดพจนานุกรม

๙. Hemiptera

๑๐. antenna

๑๑. เข้าใจว่า เป็น torso

๑๒. คงหมายถึง something

๑๓. เข้าใจว่าเป็น honey

๑๔. กุ อี บี มิเชล, ลิขักรมายน พ.ศ. ๒๔๓๕ หน้าแรก

แปลความหมายของศัพท์ "English" ในคำภีร์
สรรพพจนานุกรม ก็ปรากฏแต่เพียงคำอธิบาย
ว่า "ชาวประเทศอังกแลนต์ ภาษาอังกฤษ
ฤๅประเทศอังกแลนต์....." นี่ก็เป็นตัวอย่าง
ที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ภาษาของผู้มีการศึกษา
ในสมัยนั้นว่าได้ให้ภาษาไทยปนเปกับภาษาฝรั่ง
ไม่ต่างไปจากปัญญาชนในสมัยปัจจุบัน

๒. การแปลลักษณะคำและวลีที่มีได้มีใน ภาษาไทย

เป็นที่น่าแปลกใจว่าคำภีร์สรรพพจนานุกรม
มิได้แปลความหมายของสำนวนวลีต่าง ๆ ใน
ภาษาอังกฤษเข้าไว้เลย อาทิวลีที่ขึ้นต้นด้วยคำ
บุรพบท (prepositional phrase) เช่น for all
that, for ever หรือกริยาวลี (verb phrase)
เช่น to get along, to look down upon

ส่วนรูปของคำกริยาภาษาอังกฤษที่เป็น past
participle นั้นในดัดชันนารีโดยทั่วไปจะบอก
แต่เพียงว่า "p.p" มีรูปเป็นอย่างไร หรือถ้าหาก
past participle ตัวนั้นมีความหมายเฉพาะเป็น
คำคุณศัพท์ด้วยก็จะมีกรออธิบายความหมายใน
แบบของคำคุณศัพท์แต่ในคำภีร์สรรพพจนานุกรม
จะแปลความหมายคลาดเคลื่อนไปเหมือนกับ
คำ past tense ดังเช่น

"overlooked p.p. ได้แลดูแต่ที่สูงลงมา, ได้
ดูข้ามบ่าไป ได้ประมาท"

๓. การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

เครื่องหมายวรรคตอนที่ใช้มากที่สุดในการ
ชันนารีภาษาอังกฤษคือ semi-colon (;) ใช้

ค้นคำอธิบายความหมายที่เป็นวลี เมื่อจบความ
หมายหนึ่งก็ค้นด้วย semi-colon ต่อเมื่อจบคำ
อธิบายทุกความหมายแล้วจึงจะใช้เครื่องหมาย
มหัพภาค (.) การอธิบายความหมายของศัพท์
ด้วยประโยคที่สมบูรณ์นั้นหาได้น้อยมาก นอก
จากเวลาที่จะต้องอธิบายที่มาของศัพท์หรือยก
ตัวอย่างประกอบจึงจะใช้ประโยคสมบูรณ์ และ
เมื่อข้อความที่เขียนแสดงความคิดที่สมบูรณ์แต่
ละความคิดแล้วเป็นจะใช้เครื่องหมายมหัพภาค
บอกจุดจบ แต่ในกรณีของคำภีร์สรรพพจนานุกรม
นั้น การใช้เครื่องหมายวรรคตอนดูจะยัง
อยู่ในระยะปรับตัว คือไม่แน่ใจว่าจะใช้แบบ
ไทยหรือแบบฝรั่งดี ในกรณีที่แปลความเป็นวลี
ก็ใช้ semi-colon ค้นเมื่อจบวลีหนึ่ง ๆ ตามแบบ
ฝรั่ง แต่สรรพพจนานุกรมอธิบายความหมาย
ของศัพท์ด้วยประโยคสมบูรณ์แบบมากมาย หาก
ว่าจะต้องใช้เครื่องหมายแบบฝรั่งแล้วก็มีเครื่อง
หมายมหัพภาคเต็มไปหมด จึงต้องมีการประณี
ประนอมกันด้วยการใช้เครื่องหมายมหัพภาคต่อ
เมื่อจบความคิดยาว ๆ ตอนหนึ่งแล้ว ดังจะเห็น
ได้จากการเขียนคำอธิบายศัพท์ aphid ที่ได้เอ่ย
มาแล้วข้างต้น

สรุปได้ว่า คำภีร์สรรพพจนานุกรม คลาด
เคลื่อนออกไปจากปทานุกรมฉบับมาตรฐานทั้ง
ในรูปแบบ เนื้อหา และการใช้ภาษา ในด้าน
รูปแบบคลาดเคลื่อนเล็กน้อย เช่น ใช้รูปประโยค
อธิบายความหมายมากกว่าจะใช้วลี แต่สิ่งนี้

เกี่ยวข้องกับเรื่องเนื้อหา ที่ได้ขยายเพิ่มเติมออกไป ผู้แต่ง-แปล คงคิดว่าหากอธิบายสั้น ๆ ผู้อ่านคนไทยซึ่งไม่มีพื้นความรู้ทางด้านสภาพวัฒนธรรมและวิทยาการของทางตะวันตกก็จะไม่สามารถจับแนวความคิด (concept) ของคำได้ จึงมีวัตถุประสงค์ซ่อนเร้นหมายเขียนปทานุกรมเล่มนี้ให้เป็นตำราความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพสังคม ศาสนา ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ของทางตะวันตก ซึ่งมี "คำศัพท์" (word) ของภาษาอังกฤษเป็นตัวแทนความหมายเหล่านั้นอยู่

ในด้านความถูกต้องของการใช้ภาษานั้นไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าเหตุใดจึงมีคำภาษาอังกฤษอยู่ในคำอธิบายศัพท์ภาษาอังกฤษ และวิธีการเขียนประโยคแบบภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะผู้แปล-แต่ง มิใช่เป็นคนไทย ถึงจะนับได้ว่าเป็นศาสนาจารย์ที่รู้ภาษาไทยดีที่สุดในยุคนั้นก็ตาม ก็อาจจะมีภาษาที่แปร่งออกไปบ้าง แต่การใช้คำอังกฤษปนก็แสดงให้เห็นสภาพสังคมไทยในสมัยนั้นที่วิทยาการใหม่ ๆ ทางตะวันตกกำลังหลั่งไหลเข้ามา แต่ยังมีได้มีการคิดคำไทยขึ้น จึงต้องใช้ทับศัพท์ไปพลางก่อน คำประเภทนี้มีมากมายในสมัยรัชกาลที่ห้า ส่วนสำนวนภาษาที่ใช้ในการอธิบายศัพท์ผู้แปล-แต่งได้ใช้ภาษาเขียนแบบง่าย ๆ เขียนเหมือนเล่าเรื่องแบบนิทานอันเป็นวิธีการเขียนในสมัยนั้น เมื่อ

มาปรากฏอยู่ใน การเขียนแบบปทานุกรมจึงทำให้ดูน่าสนใจ

หนังสือพิมพ์ - สำนวนของงานแปล

หนังสือพิมพ์ในประเทศไทยนั้นถือกำเนิดพร้อมกันกับแท่นพิมพ์ภาษาไทย ซึ่งหมอบรัดเลย์นำเข้ามาตั้งครั้งแรกในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ ๓ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น เมื่อมีการพิมพ์หนังสือภาษาไทย ก็ได้มีการตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ขึ้น แต่มีอาจตรวจสอบตัวอย่างได้มาปรากฏก็แต่ตัวอย่างใน สมัยรัชกาลที่ ๔ ว่ามีการออกหนังสือพิมพ์รวมกันทั้งสิ้น ๖ ฉบับ ซึ่งล้วนแต่มีบริดเลย์เป็นเจ้าของทั้งสิ้น ยกเว้นหนังสือสยามไทมส์วีคลี่ มีนายจันทเลย์เป็นเจ้าของ

๑. บางกอก คาเลนดาร์ เริ่มออก พ.ศ. ๒๓๗๒
๒. สยามไทมส์วีคลี่ เริ่มออก ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๗
๓. บางกอกรีคอร์เดอร์ เริ่มออก ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๘
๔. หนังสือจดหมายเหตุบางกอกรีคอร์เดอร์ ภาษาไทย เริ่มออก ๒๙ เมษายน ๒๔๐๘
๕. สยามมอนิเตอร์ เริ่มออก ๒๒ พฤษภาคม ๒๔๑๐
๖. เดลีแอ็ดเวอร์ไทเซอร์

ในสมัยรัชกาลที่ห้าได้มีหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นมากมายทั้งภาษาไทยและต่างประเทศนับเป็นห้าสิบฉบับ ซึ่งจะนำมากล่าวแต่เพียงฉบับสำคัญๆ ที่ได้ส่งเสริมงานแปลในระยะแรกเริ่มเท่านั้น หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของคนไทยถือกำเนิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ มีชื่อว่าหนังสือพิมพ์ "ตรุโณวาท" มีพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาค ซึ่งมีพระชนม์ได้เพียง ๑๘ พรรษาเป็นเจ้าของและบรรณาธิการ ได้ทรงแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์นี้ว่า

"...ในหนังสือตรุโณวาทนี้จะมีเรื่องความเกี่ยวข้องอยู่ในราชการบ้าง ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า Political ความนอกราชการคือข่าวต่างประเทศ Foreign news และมอกราคาสินค้าการเลหลัง คือ Advertisements และหนังสือสุภาษิตเรื่องสอนใจคือ Proverbs และตำราการแสดงแบบแผนวิชาต่างๆ คือ Sciences and fine arts และหนังสือบทกลอนกาพย์โคลงพากย์ฉันทน์ คือ Poetry and drama ของโบราณบ้าง ของใหม่บ้าง และเรื่องนิยายนิทานเก่าใหม่ คือ Fable ที่เป็นคติทางชักจูงปัญญาของคนให้ฉลาดขึ้น แลจดหมายเหตุการณ์เล็กน้อย คือ General news เป็นข่าวในกรุง ข่าวนอกกรุงลงพิมพ์ในโรงพิมพ์ข้าพเจ้า..."

หนังสือพิมพ์ตรุโณวาทมีชีวิตอยู่ได้เพียง ๑๒ เดือน ก็ล้มเลิกไป ต่อมาหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งมีกรมหลวงพิชิตปรีชากรทรงเป็นสภานายก

อยู่ใน พระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ออกหนังสือพิมพ์วชิรญาณพิเศษขึ้นเป็นฉบับแรกเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ เรื่องที่ลงพิมพ์นั้นรวบรวมจากกรรมกร หรือสมาชิกของหอพระสมุด ฯ

ในหนังสือพิมพ์เหล่านี้เองที่ได้ปรากฏงานแปลจากภาษาอังกฤษขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้จัดทำล้วนแต่เป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ เรื่องที่ลงพิมพ์เป็นเรื่องที่ได้แต่งขึ้นโดยได้รับอิทธิพลจากตะวันตกบ้าง หรือไม่ก็แปลแปลมาจากภาษาอังกฤษบ้าง หนังสือพิมพ์วชิรญาณพิเศษเลิกออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ และหอพระสมุด ฯ ได้ออกหนังสือขึ้นมาใหม่ใช้ชื่อว่าวชิรญาณ โดยแถลงในคำนำว่า น.ส.พ. วชิรญาณพิเศษนั้นเป็นหนังสือพิมพ์เบ็ดเสร็จ จึงแก้ไขรวบรวมออกเป็นรายประจำเดือน โดยปรับปรุงให้มีคุณภาพดีขึ้น เริ่มเรื่องแรกในเดือนตุลาคม ร.ศ. ๑๑๓

หนังสือพิมพ์วชิรญาณยุคปรับปรุงใหม่ได้จัดแบ่งเรื่องไว้แปดตอนคือ คำนำ การต่างประเทศ กิจการ อ่านเล่น เบ็ดเตล็ด เรื่องโบราณ โคลงฉันทน์กาพย์กลอน และรายงานการแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนต่าง ๆ ของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ก็ไม่ได้ผิดแผกอะไรจากหนังสือพิมพ์ตรุโณวาท และเป็นไปตามมาตรฐานของหนังสือพิมพ์ตะวันตก

เมื่อมีผู้นิยมอ่านเรื่องในหนังสือพิมพ์เหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ วันที่ ๑ เดือนกรกฎาคม ก็ได้มีนิตยสารรายเดือนอีกฉบับหนึ่งเกิดขึ้น ให้ชื่อว่า “ลักขวิทยา” โดยมีพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระองค์เจ้ารัชสีนแจ่มจรัส) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดินทร์) และพระยาสุรินทรราชา (นกยูง วิเศษกุล) ซึ่งล้วนแต่ผ่านการศึกษามาจากต่างประเทศเป็นผู้จัดทำ หนังสือพิมพ์รายเดือนเล่มนี้ได้แถลงเอาไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ ๔ ว่า

“เรื่องที่จะลงในหนังสือพิมพ์ฉบับนี้จะ เป็นเรื่องแปลหรือ “ลัก” เอามาจากภาษาอื่นโดยมากเพราะฉะนั้นหนังสือ “ลักขวิทยา” จะเป็นลำใน ส่วนข่าวต่างประเทศ และเรื่องอ่านเล่นอ่านจริงต่าง ๆ มากกว่าที่จะเป็น ผู้แต่งเอง”

จากวัตถุประสงค์ข้อนี้จะแสดงให้เห็นเด่นชัดว่างานแปลกำลังได้รับการส่งเสริมมากยิ่งขึ้นทุกทีในปลายรัชสมัยของรัชกาลที่ห้า และผู้อ่านก็นิยมอ่าน โลกของตะวันตกเริ่มเป็นที่รู้จักของคนไทยซึ่งมิได้มีโอกาสไปศึกษาหรือท่องเที่ยวในต่างประเทศ โดยมีนักแปลเป็นผู้ถ่ายทอดมาให้ โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ

แปลนิทาน

ลักษณะงานวรรณกรรมร้อยแก้วในสมัยต้นรัชกาลที่ ๕ ยังมีได้แตกต่างออกไปจากแบบแผนเดิม คือเรื่องที่ตั้งขึ้นถ้าเป็นเรื่องสั้นก็เป็นนิทาน ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นนิทาน

ชาดกหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ซึ่งมีความยาวมากเรียกว่าพงศาวดาร และหากเป็นคำร้อยกรองเรียกว่าคำหลวง ลักษณะวรรณกรรมเหล่านี้มีวิธีการเรียบเรียงแบบเดียวกัน คือใช้สำนวนบรรยายโวหาร (Narrative) โดยให้บุรุษที่สามเป็นผู้เล่า ดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง มิได้มีบทสนทนาที่ดูประหนึ่งว่าเหตุการณ์นั้นกำลังเกิดขึ้นจริง ๆ และมักใช้สำนวนบอกเวลา เช่น เมื่อ ครั้นเมื่อ และสำนวนอื่น ๆ เช่น ฝ่าย ดังนั้น จึง ซึ่งใช้ในความหมายเดียวกันกับสำนวนบอกเวลา เป็นเครื่องเปลี่ยนเหตุการณ์

ผู้แปลงานจากภาษาอังกฤษมาสู่ภาษาไทยในสมัยแรกก็ดำเนินความแบบแผนดั้งเดิมที่มีอยู่ คือหลังจากที่นิทานแบบไทย ๆ ได้รับความนิยมในหนังสือพิมพ์ตรุโณ วาทก็ได้เริ่มแปลนิทานจากภาษาอังกฤษมาลงบ้างในหนังสือพิมพ์วัชรญาณวิเศษอาทิเช่นนิทานอิสปกรรมม นิทานที่แปลมานิมิตเพื่อสอนคติธรรม และเพื่อความบันเทิงของผู้อ่าน งานแปลนิทานจากภาษาอังกฤษได้รับความนิยมเรื่อยมา นักเล่าและแปลนิทานมีชื่อคือ น.ม.ส. งานนิทานของพระองค์ที่แปลเค้าโครงเรื่องมาจากภาษาอังกฤษก็มีเรื่องนางจินตลีลา (จากเรื่อง Cinderella) นิทานอิสป และที่โด่งดังมากที่สุดคือนิทานเวตาลซึ่งเป็นเรื่องนิทานจากอินเดีย แต่พระองค์ทรงเรียบเรียงมาจากฉบับภาษาอังกฤษของเซอร์ อาร์ เอฟ เบอร์ตัน แปลเรื่องสั้น

ผู้จัดทำหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ห้าเริ่มทดลองเปลี่ยนแนวการเขียนเรื่องร้อยแก้วแบบนิทานมาเป็นการเขียนเรื่องสั้นตามแบบแผนของวรรณกรรมตะวันตกก่อน โดยเริ่มจากที่กรมหลวงพิชิตปรีชากรซึ่งเพิ่งลาผนวชจากวัดบวรนิเวศได้ไม่นานได้ทรงนิพนธ์เรื่อง สนุกนิกล ลงใน วารสารพิเศษ ใช้ฉากที่พระองค์ทรงคุ้นเคยคือวัดบวรนิเวศน์ มีพระสงฆ์เป็นตัวละคร โดยมุ่งหวังจะให้ เป็นเรื่องอ่านเล่น แต่การเปลี่ยนแนวการเขียนแบบนี้ยังไม่เป็นที่คุ้นเคยในสมัยนั้น จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันโดยทั่วไปเพราะคิดว่าการหลวงพิชิตปรีชากรทรงเขียนเรื่องจริงอันทำให้สถาบันทางศาสนาต้องมัวหมอง

แต่อย่างไรก็ดี การนำวิธีการเขียนแบบใหม่เข้ามาโดยผูกโครงเรื่องให้เป็นจริงเป็นจังและมีบทสนทนาแบบนี้ก็ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้อ่าน หนังสือพิมพ์วารสารในสมัยต่อมาจึงได้แต่งและแปลเรื่องสั้นกันมากยิ่งขึ้น

เรื่องสั้นที่เลือกมาแปลในสมัยนั้นก็ยังมิได้ทิ้งลักษณะของแบบแผนเดิม คือนิยมแปลเรื่องแบบ Narrative แต่ทั้งนี้ผู้เล่าผู้บรรยายเปลี่ยนไปเป็นบุรุษที่หนึ่ง มีบทสนทนาโครงเรื่องและฉากให้เห็นจริงยิ่งขึ้น วิธีการเสนอเรื่องแปลอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ แบบ ดังนี้คือ

๑. แปลโดยตรงตามต้นฉบับเดิม รักษารูปแบบ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน ชื่อตัวละคร และฉาก ตรงตามต้นฉบับเดิมทุกประการ เรื่องที่แปลตรงจากภาษาอังกฤษนี้มีสำนวนเรียบง่าย

ตรงไปตรงมาไม่ใช้คำพุดยอกย้อน ไกลเคียงกับสำนวนภาษาที่ใช้ในปัจจุบัน แต่มีข้อหาอยู่บ้างที่การสื่อความหมาย เพราะรูปประโยคไทยไม่เหมือนกับรูปประโยคภาษาอังกฤษที่ใช้บทขยายเข้าไปแทรกอยู่ตรงกลางประโยค แล้วใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นเครื่องหมายแบ่งความ

ตัวอย่างจะเห็นได้จากเรื่องแปลชื่อ “มายอริ-ตอ” ที่ “กิตติยากร” ผู้แปลได้ระบุไว้ว่า แปลมาจากภาษาอังกฤษ เขียนโดยดอมัส เบลิออลดริก จากหนังสือวารสารพิเศษ ตอนที่ ๔ เดือนมกราคม ร.ศ. ๑๑๓

“ข้าหักเข่นนี้รักษาพยาบาลอยู่ แลลำบากน้อยหนึ่ง แต่พเอนเมื่อล้มลงนั้นเคราะห์ดี มีหมอด้อยู่ในเมืองนั้นด้วย-ได้มาเอาเขาเข้าเผือกให้โดยเรียบร้อยแล้ว-ข้าพเจ้าคิดว่าข้าคงจะไม่เสียเป็นแน่”

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งจากเรื่องเดียวกัน

“แต่ที่นี้ไม่มีอะไรเลย ได้มาเข้าห้องเขาในโรงนาโรงหนึ่ง ไกลจากโฮเตลสักสองไมล์-อย่างซ่งเต็มที”

วิธีการแปลโดยตรงแบบนี้ดูจะไม่เป็นที่นิยมมากนักในสมัยนั้น เพราะผู้อ่านรู้สึกห่างเหินจากผู้เขียน

๒. เรียบเรียงเรื่องจากต้นฉบับเดิม แล้ว “เทียบเป็นต่างว่า เรื่องเกิดในเมืองไทย” เปลี่ยนชื่อตัวละคร และสถานที่ ใช้สำนวนพูดแบบไทยในสมัยนั้น เพิ่มบทขยายและคำพูด

ซ้ำชั้นให้มากขึ้น ใช้เครื่องหมายวรรคตอนเลียนแบบของภาษาอังกฤษบ้าง แต่ไม่ค่อยใช้มหัพภาค เรื่องสั้นเหล่านี้มักไม่บอกชื่อผู้แต่งเรื่องเดิม แต่จะบอกชื่อผู้แปลว่าเป็นผู้แต่ง แต่ก็มีบทนำต้นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าเอามาจากต่างประเทศ

ตัวอย่างคือเรื่อง แม่สื่อกระดาด ของขุนบัญญัติวรราช เป็นเรื่องของชายหนุ่มที่ “หมอข้างสัปดนเสียจริง ๆ” โดยปลอมตัวเขียนจดหมายไปถึงหญิงหม้าย (เป็นผู้เล่าเรื่อง) เพื่อเป็นแม่สื่อชักจูงให้แต่งงานกับชายคนหนึ่ง ซึ่งก็คือผู้เขียนจดหมายนั่นเอง เรื่องนี้อยู่ในหนังสือวชิรญาณตอนที่ ๙ เดือนมิถุนายน ร.ศ. ๑๑๔

เรื่องสั้นอื่น ๆ ที่มีการเสนอเรื่องตามแนวนี้ ก็มีเรื่องบรรดานักสืบทั้งหลาย เช่น สืบสรรพากรของ น.ม.ส. โครงเรื่องเอามาจากฝรั่ง แต่แปลงชื่อเป็นไทย

๓. เรื่องที่แปลจากภาษาฝรั่ง โดยรักษาโครงเรื่อง ตัวละคร สถานที่เดิมไว้หมด แต่ผู้แปลเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นด้วย เสมือนว่าเป็นผู้เล่าตั้งในเรื่องแต่งงานแก้แค้นในหนังสือวชิรญาณตอนที่ ๓ เดือนธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓ ซึ่งบรรยายกาศของเรื่องเกิดที่เมืองอังกฤษ แต่ผู้แต่งเล่าว่าเป็นเรื่องที่ตนได้ยินมากับหู โดยขึ้นเรื่องว่า

“เมื่อข้าพเจ้าออกไปอยู่เมืองอังกฤษนั้น วันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปยังศาลาสภาอนุเคราะห์นักโทษที่พ้นโทษ เพื่อจะพบปะกับพนักงานในศาลานั้นผู้หนึ่ง.....

อีกเรื่องหนึ่งก็คือเรื่อง “ถึง๓๐เปอร์เซ็นต์” ของ น.ม.ส. เล่าว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้พบเห็นเหตุการณ์เมื่อตอนอยู่อเมริกา ในเรื่อง “สู้กันด้วยการกลืนยาพิษ” เล่าถึงเหตุการณ์เมื่อตอนข้าพเจ้าออกจากมหาวิทยาลัยใหม่ ๆ ในสหรัฐอเมริกาแล้วยังไม่ยอมกลับบ้านประเทศ

อีกเรื่องหนึ่งจากหนังสือวิทยาสื่อ “บรมเก้ง” ซึ่งระบุว่า “แก้วเกลบ” อันเป็นนามปากกาของพระองค์เจ้ารัชนิแจ่มจรัส (น.ม.ส.) เป็นผู้แต่ง เรื่องนี้มีบทนำตามเคยว่า

“อะไรเป็นบรมเก้ง? อะไรเป็นเก้งกว่าอื่น ๆ หมดในโลก” ถ้าไปถามชาวนาชนลูกจ้าง คงตอบว่าเข้าเหนียวน้ำกะทิ ถามนางละครคงตอบว่า ผู้หญิงที่ไขว่ห้างได้สนิทเหมือนผู้ชาย ถามท่านที่ชอบอ่านลัทธิวิทยบางท่าน บางทีจะตอบว่าผู้ที่แต่งหนังสือดีที่สุดในลัทธิวิทยา....”

แล้วก็ขึ้นเรื่องแล้วว่า.....

“ถ้าใครเคยอยู่หรือเคยไปพักอยู่ที่เมืองวูสเตอร์ในประเทศอังกฤษ เมื่อปี ร.ศ. ๑๑๖ แล้ว ก็คงจะรู้จักครอบครัวพวกหนึ่งชื่อเฮนเดอร์สันอยู่ข้างจะเป็นคนใดในแถบนั้น คำว่า “คนโต” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าเก้งที่ตั้งสะ หรือกระทบบให้ลดคนหรืออะไรเช่นนั้น หมายความว่าแต่เพียงว่าเป็นพวกผู้ที่มีอันจะกิน (ข้าพเจ้าไม่ใคร่แน่ใจว่า “อัน” นั้นจะกินเข้าไปอย่างไรได้ โดยไม่ให้ติดคอตาย).....”

ผู้แต่ง-แปล เรื่องสั้นทำนองนี้ที่มีชื่อเสียงมากคือ น.ม.ส. เนื้อเรื่องที่ทำนเลือกมาแปลนั้นมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับโรงศาล เรื่องนักสืบ ดังตัวอย่างที่เอ่ยมาแล้ว และเรื่องรักใคร่ ดังเช่นเรื่องยาแก้โรครัก รอดตัวเพราะผลอ จับผู้หญิงสองมือ เป็นต้น

แปลข่าวต่างประเทศและบทความ

หนังสือพิมพ์ทรูโธวาทได้มีคอลัมน์ข่าวต่างประเทศด้วย มีการแปลข่าวที่ส่งมาทางโทรเลขเป็นข่าวสั้น ๆ อ่านแล้วได้ใจความกะทัดรัด ข่าวที่เสนอเป็นเรื่องความเป็นไปในประเทศต่าง ๆ ในโลกขณะนั้นลักษณะของการแปลข่าวแบบนี้ไม่สู้แตกต่างกับข่าวในปัจจุบัน

ข่าวมาทางทะเลบแกรบสายไฟฟ้า

ลอนดอนวันที่ ๒๒ เดือนยยน

พระเจ้าแผ่นดินฮอลันดาเสด็จไปvisited, เยี่ยมสมเด็จพระเจ้าเอมเปอเรอเยอรมัน และสมเด็จพระเจ้าเอมเปอเรอรัสเซีย ที่เมืองเอมส์

สมเด็จพระนางเจ้าควีนวิกตอเรีย จะเสด็จไปvisitedกรุงเซนต์ปีเตอร์สเบิร์กเมืองหลวงรัสเซียในเดือน เสบ เคม เบอร์น่า

(จากเล่มที่ ๑ นำเบอร์ ๙ วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกจ ออศก ๑๒๓๖ แผ่นที่ ๒)

การแปลบทความจากต่างประเทศที่เขียนเกี่ยวกับเมืองไทยมีอยู่บ้างในหนังสือพิมพ์ทรูโธวาท เช่นบทความเรื่องแหลมมลายู ในเล่มที่ ๑

นำเบอร์ ๑ คอลัมน์ข่าวต่างประเทศโดยขึ้นต้นบทความว่าดังนี้

“แปลหนังสือพิมพ์ลอนดอน, ชื่อซิเมล, ว่าด้วยมลายูเป็นนิมสุลา

ลงพิมพ์เมื่อเดือนเม วันที่หก ฤดูศตวรรษ ๑๘๗๔ มีความว่าทุกวันนี้ที่ทวีปยุโรปไม่มีใครลำบากถึงเสตรมลักกาเลย, เราทั้งหลายในเวลาเมื่อยังเป็นเด็กอยู่ ได้อยู่ที่ตระกูลเคยได้อ่านหนังสือ ว่าด้วยสลัดที่เสตรมลักกาอัน บัดนี้เราได้ทราบวาคอเวอร์นแมนต์อังกฤษได้ทำการเกี่ยวข้องกับเมืองมลายูเป็นนิมสุลา ก็เพราะเหตุอะไรจึงคอเวอร์นแมนต์อังกฤษ จึงมาเกี่ยวข้องรับธุระพวกเหล่านี้ ถ้าเราไม่ระวังตัวแล้วก็เห็นจะต้องรบกันเหมือนเมืองอาซันตีดอกกระมัง...”

ในบทความนี้เขียนเล่าเรื่อง แบบสำนวนพงศาวดารถึงการที่เซอร์แอนดรูกลารด์ ผู้เป็นคอเวอร์เนอร์เสตรมเสตเตลอแมนท์ของอังกฤษประจำสิงคโปร์ ได้จัดการให้เมืองประไตตกเป็นสิทธิ์ของรัฐบาลอังกฤษ และบทความนี้ได้จบลงด้วยข้อความว่า

“ข้าพเจ้าผู้พิมพ์หนังสือนี้, เห็นว่าเซอร์แอนดรูกลารด์เป็นคนฉลาดมีสติปัญญา, เป็นดีไปตลอดทุกแท้ ๆ, การที่เขาจัดแจงสำเร็จได้ในวันเดียว คอเวอร์เนอร์คนอื่น ๆ, ที่ได้เคยมาอยู่ในเมืองสิงคโปร์มาแต่ก่อนนั้น, กิจจัดแจงมาถึงสิบห้าปีแล้วก็ยังไม่สำเร็จ, บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าเมืองมลายูเป็นนิมสุลา, คงจะเจริญด้วย

ว่ามีเว็บไซต์ที่อังกฤษ ยังกับอยู่ในเมืองนั้น
สิ้นความในหนังสือพิมพ์แต่เท่านั้น”

จากประโยคต้น และประโยคสุดท้ายของ
บทความจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าข้อความทั้งหมด
แปลมาโดยตรงจากต้นฉบับ แต่เมื่อพิจารณา
ให้ละเอียดจะเห็นว่า คำว่า “เรา” และ “ข้าพเจ้า
ผู้พิมพ์หนังสือ” มิได้หมายถึงคนอ่านและ
ผู้เขียนบทความดั้งเดิมนั้น แต่หมายถึงคนอ่าน
และผู้เขียนบทแปล คือมีการสอดแทรกบทวิ-
เคราะห์ของผู้แปลลงไปด้วย และในเมื่อเป็น
ภาษาของผู้แปลเอง การใช้เครื่องหมายวรรค
ตอนแบบอังกฤษจึงยังไม่ถูกต้อง

ชาวต่างประเทศของหนังสือพิมพ์ลัทธิวิทยาใน
ช่วงระยะ ๒๐ กว่าปี หลังจากนั้นน่าสนใจขึ้น
เนื่องจากคมนาคมติดต่อรวดเร็วขึ้น แต่การแปล
ข่าวก็ยังมีลักษณะของการ “เล่าเรื่อง” แบบเดิม
คอลัมน์ข่าวนี้อยู่ในหมายเหตุเบ็ดเตล็ด ซึ่งส่วน
ใหญ่พระยาสุรินทรราชาเป็นผู้จัดแปลข่าว ใน
หนังสือลัทธิวิทยาระบุว่า แต่งโดย “แม่วัน” ต่อ
ไปนี้เป็นตัวอย่างที่ตัดตอนมาจากบทความเกี่ยว
กับประเทศรัสเซีย ซึ่งกล่าวถึงการที่เสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติกำลังจัดการเกี่ยวกับ
ระบบการเศรษฐกิจของประเทศอยู่ โดยการยึด
โรงสุราและร้านขายสุรารับเป็นของรัฐ

“เดี๋ยวนี้ ม. เดอวิตเตกำลังจะจัดการ
เรื่องสุราในประเทศรัสเซียอยู่จะให้การขาย

สุราทั่วพระราชอาณาจักรเป็นของรัฐบาลทั้ง
สิ้น ปรีดีเป็ลของท่านเสนาบดีผู้หนึ่ง คน
เสพสุรามักเป็นด้วยเหตุสามประการ หนึ่ง
คือ เป็นนิสัยของคน ๆ นั้น สองเป็นด้วย
คน ๆ นั้นถูกยุยง สามเป็นเพราะเขาขาย
เชื่อให้ผู้อื่นโดยประการเหล่านี้ ม. เดอวิตเต
จึงได้มีความเห็นอย่างแรงว่าผลประโยชน์ใน
ส่วนนี้ไม่ควรจะตกไปแก่ผู้ใดนอกจากรัฐ-
บาล ได้ทราบข่าวว่าในปี ร.ศ. ๑๒๓ โรงทำ
สุราทุกแห่ง และร้านขายสุราทุกร้านทั่วพระ
ราชอาณาเขตรัสเซียจะเป็นของรัฐบาล และ
จะขายปลีกเป็นถ้วย จะซื้อรับประทานเปล่า
ไม่ได้ ต้องรับประทานกับอาหาร และทั้ง
ผู้ซื้อจะต้องแฉ่งเงินสดทันที”

เมื่อจบบทความแล้ว ผู้เขียนยังได้วิพากษ์อย่าง
มีอารมณ์ขันว่านิสัยการดื่มสุราเช่นนี้คงได้ไปจาก
ไทย ทำให้ผู้อ่านรับทราบข่าวนี้ด้วยความขบขัน
และมีใจฉงนสนเท่ห์ต่อการผูกขาดรายได้และ
การละเมิดสิทธิเอกชนของรัฐ

อีกสิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตก็คือว่า การเรียบเรียง
ข่าวเกี่ยวกับสถานความเป็นไปในต่างประเทศนั้น
ยังมีลักษณะของการเล่านิทานใน สมัยนั้นติดอยู่
ด้วย ดังเช่นในเรื่อง “คนที่ทำรถไฟแต่แรก
เดิม” อันเป็นเรื่องของยอร์ช สตีเวนสัน ซึ่ง
ประดิษฐ์รถไฟขึ้นสำเร็จ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๓
เป็นบทความในหนังสือพิมพ์ตรูโนวาท เริ่มเรื่อง
ด้วยภาษาไทยง่าย ๆ แบบเล่านิทานว่า.....

“ยังมีเด็กคนหนึ่งชื่อยอร์ช สตีเวนสัน อยู่ในเมืองอังกฤษ ยอร์ชเป็นบุตรของคนเขี้ยใจอาศัยอยู่ในเรือนกระท่อมเล็ก....”

จะเห็นได้ว่าลักษณะทั่วไปของการแปลข่าวและบทความภาษาอังกฤษในรัชกาลที่ห้าใช้นั้นยังใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษอยู่ โดยมีได้แปลเป็นไทย ซึ่งผิดกับศัพท์ที่ใช้ในการแปลบทความทางวิชาการ ซึ่งปราชญ์ในสมัยนั้นพยายามบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่ จากภาษาบาลี และสันสกฤต ดังจะได้กล่าวต่อไป

แปลงานเขียนทางวิชาการ

คำรา

งานแปลด้านนี้ได้ปรากฏขึ้นแล้วในหนังสือพิมพ์สมัย ร. ๕ เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางศาสตร์ต่าง ๆ อันเป็นของใหม่แก่ผู้อ่าน ในหนังสือวชิรญาณพิเศษ เล่ม ๑ แผ่น ๑๗ วัน ๗ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะจิว อุกศก ๑๒๔๘ ได้ตีพิมพ์บทความของพระองค์เจ้ารวรรณากร โดยระบุแหล่งที่มาเอาไว้ด้วยว่า “ตำรานิติวิทยา *Political Econany* ว่าด้วยส่วนกรรมันตภาพ *Of Labour* แปลจากหนังสือนราโรจนบท *Information for the people* ของท่าน เซมเบอร์ *Chambers* เป็นผู้แต่ง”

ในส่วนกรรมันตภาคซึ่งมีมูลเหตุที่ควร สันนิฐานนั้นคือในประเทศเมืองร้อน ที่ฝนตกต้องตามฤดูกาล มักมีพืชพรรณต้นไม้ใหญ่น้อยต่างๆ ึ่งลดาชาติงอกงามเป็นอันมาก โดยธรรมชาติ

หม่มมนุษย์ซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศนั้นก็ย่อมบริโภคผลไม้ แลธัญญาชาติเป็นต้น ซึ่งเกิดเจริญอยู่เป็นรักษาอาหารเครื่องเลี้ยงประจำชีพเป็นชาติ ซึ่งบริบูรณ์มั่งคั่งด้วยโภชนาหารอันเป็นสิ่งสำคัญเครื่องจำเป็นต้องการเลี้ยงชีพไม่ผิดเคื่องแทบจะไม่ต้องมี การตั้งราคาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน แลพอควรที่จะอาศัยเป็นคฤหาสน์ที่อยู่ แลใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มได้ ดูเหมือนจะไม่ต้องชวนขายร้อนรนที่จะหาดีเรกสุชนอกจากสิ่งสำคัญซึ่งจำเป็นจะต้องหาเลี้ยงชีพนั้น แต่ในหม่มมนุษย์ทั้งสิ้นยังมีความปรารถนามากเกินไป อยากต้องการบริโภคใช้สอยสิ่งซึ่งประกอบเปลี่ยนแปลงใหม่ อันใช้ของธรรมเป็นเอง ด้วยเหตุที่มนุษย์เคยดำริปรารถนาสิ่งซึ่งประดิษฐ์ด้วยฝีมือ นอกจากธรรมดาด้วยกันทุกคนดังนี้ จึงเห็นปรากฏว่าบรรดาสรรพสิ่งซึ่งเป็นธรรมชาติเกิดโดยธรรมดา ฤอาศัยอำนาจความเปลี่ยนแปลงประดิษฐ์ทำขึ้นทั้งปวง จะเจริญทวียิ่งขึ้นด้วยอาศัยกายกรรมทางการทำงานนั้น....

การแปลบทความทางวิชาการนั้นไม่ว่ายุคใดสมัยใด เป็นการยากสำหรับผู้อ่านที่จะเข้าใจ เพราะผู้เขียนไม่ยอมเขียนด้วยภาษาที่ง่าย คำภาษาอังกฤษมักเขียนด้วยรูปประโยคที่สลับซับซ้อน (Complex Sentence และใช้ Technical Term มาก ผู้แปลก็พยายามรักษาความยากของด้านต้นฉบับนั้นไว้ คือเมื่อใช้ Technical Term ก็ต้องบัญญัติศัพท์ไทยให้ยากในระดับเดียวกัน

หรือยากยิ่งกว่า ด้วยการสร้างคำใหม่ขึ้นจากภาษาบาลีหรือสันสกฤต ส่วนรูปประโยคที่ซับซ้อนในภาษาอังกฤษนั้น ก็มีอาจยึดออกเป็นประโยคไทยตรง ๆ ได้ ข้าราชการแบ่งวรรคตอนของภาษาไทยก็เป็นปัญหา เพราะวรรคหนึ่งในภาษาไทยนั้นมิใช่ประโยคหนึ่ง หรือประโยคอาจประกอบไปด้วยหลายวรรค และผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาเขียนสำนวนนั้น ๆ ก็อาจแบ่งไม่ถูกว่าวรรคไหน ๆ ต่อเนื่องมาจากวรรคข้างหน้าหรือว่าจะไปรวมอยู่กับวรรคข้างหลัง

จะสังเกตว่าผู้แปลบทความนี้ในวันวรรคทุกครั้งเมื่อต้นฉบับเดิมเขียนด้วย Relative Clause ในภาษาไทยขึ้นต้นด้วยคำว่า ที่ ซึ่ง อัน และวันวรรคทุกวลีที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “และ” หรือ “ฤ” วรรคที่ขึ้นต้นด้วยคำดังกล่าวนี้เป็นคำขยายต่อเนื่องมาจากความวรรคหน้าทั้งนั้น

ศัพท์ไทยที่ผู้แปลบัญญัติขึ้นด้วยการใช้ภาษาบาลีอันเป็นภาษาของปราชญ์ในสมัยนั้น ในปัจจุบันนี้ไม่สื่อความหมาย เช่น คำว่า Political Economy ปัจจุบันใช้เศรษฐศาสตร์การเมือง ฟังดูเข้าใจง่ายและคำว่านิติวิทยาก็ทำให้เข้าใจไขว่เขวไปในเรื่องของกฎหมายทำนองนิติศาสตร์หรือนิติศึกษา หรือ นิติเวชวิทยา คำว่ากรรมันตภาคฟังดูแล้วคล้ายกับคำว่า กัมมันตภาพ (Radioactivity) หากเป็นคำแปลในปัจจุบันก็จะ

เป็น “ส่วนที่เกี่ยวกับแรงงาน” ส่วนคำแปลชื่อหนังสือ “นราโรจนบท” นั้นสื่อความหมายไปในการทำงานหนังสือสอนศาสนา ต้องคิดทบทวนจึงจะรู้ว่า เป็นคำแปลของ Information for the People

สิ่งที่ทำให้บทความนี้เข้าใจยากยิ่งขึ้น น่าจะได้แก่สำนวนการแปลที่ผู้แปลตกเติมเสริมแต่งให้ไพเราะเสมือนสำนวนเทศน์ ทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลิดไปกับภาษาที่ใช้มากกว่าที่จะมองหาเนื้อหาของเรื่อง เป็นการยืนยันความคิดเห็นของผู้เขียนในบทนำข้างต้นว่า งานแปลที่มีวัตถุประสงค์จะสื่อข้อมูลนั้นมิจำเป็นต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ในส่วนของผู้แปล ประกอบเป็นงานศิลปะขึ้นมา

กฎหมาย

ตัวอย่างในเรื่องของการแปลกฎหมายระหว่างประเทศก็เป็นไปในทำนองเดียวกันคือมีการบัญญัติศัพท์ ซึ่งในปัจจุบันอ่านแล้วไม่เข้าใจ งานชิ้นนี้เจ้าพระยาภาษากรวงษ์เป็นผู้แปลจากหนังสือวชิรญาณ จำนวนเดือนกรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙ และระบุว่แปลตรง ๆ จากภาษาฝรั่งเศษ แต่ก็ยังมีภาษาอังกฤษกำกับอยู่ด้วย เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการสงครามระหว่างนานาประเทศ ค.ศ. ๑๘๘๐

ภาค ๒ ว่าด้วยการใช้ลักษณะทั่วไป

Part II Application of the General Principles

(๑) ว่าด้วยลักษณะสงคราม

Hostilities

(ก) บรรทัดแห่งความดำเนินไปเกี่ยวกับ
ชนทั้งหลาย

A Rules of conduct with respect to persons

(๑) ว่าด้วยพลเมืองที่ไม่สู้รบ

of the inoffensive population

การประพาดพิลาการ เป็นที่ยอมให้เป็นไป
ในระหว่างกำลังพลที่ได้จับอาวุธแต่อย่างเดียว
(ตามมาตรา ๑)

มาตรา ๗ ห้ามมิให้ประพาดพิลาชั้วร้ายเบียด
เบียนต่อพลเมืองที่เป็นฝ่ายพวกไม่สู้รบ

(๒) ว่าด้วยทางที่จะทำอันตรายต่อข้าศึก

Means of injuring the Enemy

ฯลฯ

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาคภาษาไทย แปลหัว
ข้อไม่ตรงกัน คือ (ก) ตรงกับ (๒) จึงทำให้อ่าน
แล้วเข้าใจไขว้เขว ไม่ทราบว่าคุณความใดเป็นส่วน
ปลีกย่อยของหัวเรื่องใหญ่อันใด

การแปลภาษาเขียนแบบ formal นี้ผู้แปลมิ
สามารถสื่อความหมายได้ดีเท่ากับวิธีการเขียน
แบบเล่าเรื่อง ทั้งนี้เพราะศัพท์ที่ผู้แปลได้นิยม
บัญญัติขึ้นในช่วงปลายสมัย ร. ๕ นั้นมิได้เป็น
ที่ยอมรับกันต่อมา และรูปแบบของงานเขียน
เชิงวิชาการในสมัยนั้นก็ยังมิได้มีกำหนดเป็น
มาตรฐานไว้

สุภาษิต

โคลงกลอนสุภาษิตเป็นที่นิยมของคนไทยมา
นานแล้ว เช่นในสุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่
ในหนังสือตรุโณวาทก็มีโคลงมันเกี่ยวกับเรื่อง
นี้ แต่ท่านผู้บุกเบิกในการแปลสุภาษิตอังกฤษเป็น
ไทย คือเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ท่านได้เริ่มแปล
สุภาษิตลงในหนังสือวิธานด้วยความสามารถ
ในการแปลชั้นเยี่ยม แปลเป็นคำประพันธ์ไทย
ในรูปแบบต่าง ๆ กันได้อย่างไพเราะ และรักษา
ความเดิมเอาไว้อย่างครบถ้วน ดังเช่น

- ๑. Make hay while the sun shines
 - ๒. Strike while the iron is hot
- Delays are dangerous

etc

ท่านแปลว่า

- ๑. จงเกี่ยวฟางและหญ้า เมื่อสุริโยภาสกล้ำ
สว่างแจ่มสดใส แลเนา
- ๒. เหล็กร้อนควรรุ่มเร็ว รุ่มดี
เพียนยัดหน้อยเหนียวมี เหตุร้าย
จุงมุงแต่สัวส์ดีศรี สิทธิเสรีจ ก่อนแฮ
รีบเร่งเร็วเร็วย้าย ยกฮ่องอุบายยลา

การแปลสุภาษิตนี้เป็นที่นิยมกันต่อมา พระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระ
นิพนธ์เอาไว้มากในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิตของ
พระองค์ ซึ่งเริ่มออกเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.
๒๔๖๑ สุภาษิตที่พิมพ์อยู่ในหนังสือดุสิตสมิตตั้ง
แต่นั้นนับต้นจนถึงฉบับปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้

พิมพ์รวบรวมอยู่ในหนังสือประชุมโคลงสุภาษิต
ของพระองค์ ซึ่งล้วนแต่เป็นโคลงที่ไพเราะ มี
ความหมายกะทัดรัดตรงตามสำนวนเดิม

Cowards die many times before their
death;

The valiant never taste of death but once
(เชคสเปียร์-ยูเลียสซีซาร์ องค์กรที่ ๒ ตอนที่ ๒)

คนขลาดตีแม่เมื่อ	ก่อนตาย
ชิมรสความตายหลาย	สิบครั้ง
คนกล้าจักมลาย	ครึ่งเดียว
เสือบ่าเชิญท่านตั้ง	จิตไซ้ ไตร่ดู

ส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นส่วนที่รักษาความเดิม
เอาไว้ แต่ส่วนที่เพิ่มขึ้นมานั้นบอกวัตถุประสงค์
ขององค์กรนี้พจน์ว่า ทรงแปลสุภาษิตเหล่านั้นเพื่อ
ประโยชน์อันใด

แปลนวนิยาย

ปรากฏการณ์ที่วงวรรณกรรมไทยถือเสมือน
“การปฏิวัติ” ของภาษาไทย ก็คือกำเนิดของ
นวนิยายเรื่องแรกชื่อ “ความพยายาม” ที่ระยาพ
สุรินทรราชาผู้ใช้นามปากกาว่า “แม่วัน” ได้แปล
ออกมาจากบทประพันธ์ของ แมรี คอเรลลี นัก
ประพันธ์สตรีชาวอังกฤษ ในลัทธิวิทยาเล่มที่ ๒
ตั้งแต่ตอนที่ ๑ ถึงตอนที่ ๑๐ คือตั้งแต่เดือน
กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๕ ถึงเดือนเมษายน ร.ศ. ๑๒๐
เรื่องความพยายามนี้ได้รับความนิยมจากผู้อ่าน
มาก เพราะยังไม่เคยปรากฏมีเรื่องอ่านเล่นนวน
ิยายนี้มาก่อนเลย ผลจึงปรากฏว่าโลกหนังสือ

ของไทยเริ่มแปรเปลี่ยนจากการเขียนหนังสือ
สำนวนเล่าเรื่องเชิงนิทานหรือพงศาวดาร มา
เป็นการเขียนเรื่องยาวเลียนแบบนวนิยายของ
ตะวันตก ผู้ที่มีความรู้ภาษาอังกฤษดีในสมัยนั้น
และในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ผลิตงานแปลนวนิยายจาก
ภาษาอังกฤษออกมาเป็นอันมาก

ต้นฉบับเรื่อง “Vandetta” ที่มาของหนังสือ
“ความพยายาม” นี้ ผู้เขียนมีโอกาสสามารถค้น
คว้าหามาเปรียบเทียบขบวนการแปลของ ‘แม่วัน’
ได้ อันที่จริงมีผู้แปลเรื่องของแมรี คอเรลลี ไว้
เป็นภาษาไทยมากมาย อาทิเช่นอมราวดี และ
แม่อนงค์ แต่ต้นฉบับภาษาอังกฤษแทบจะหาไม่
ได้เลยในห้องสมุดใหญ่ของประเทศไทย ทั้งนี้คง
เป็นเพราะว่า แมรีคอเรลลี ผู้เป็นนักประพันธ์
สมัยเป็นนักประพันธ์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์อัน
รุนแรง มีทั้งความรักใคร่ เพ้อฝัน พยาบาท
มิได้อยู่ในความนิยมยืดยาว ผู้อ่านสมัยหลังจึงมิ
ได้มีโอกาสได้เห็นหนังสือเหล่านั้น เมื่อไม่อาจ
ค้นคว้าหาต้นฉบับมาเปรียบเทียบดูได้ จึงมิ
สามารถที่จะวิเคราะห์สำนวนแปลของ “แม่วัน”
ได้ว่าตรงตามต้นฉบับเดิมเพียงใด

แต่สิ่งที่ผู้เขียนใคร่จะรู้จักคือว่า “แม่วัน”
แปลนวนิยายเรื่องนี้ด้วยวิธีการเดียวกับนักแปล
สมัยนั้นหรือเปล่า นั่นคือว่ามีได้แปลโดยตรง
หากเป็นการเรียบเรียงและดัดแปลงให้ผู้อ่านคน
ไทยมีความรู้สึกใกล้ชิดกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นโดย
การเพิ่มเรื่องให้มีส่วนสัมพันธ์กับผู้อ่านไทย คำ

ตอบที่ผู้เขียนคิดว่าน่าจะเป็นการแปลแบบเรียบเรียง ก็คือการที่ท่านใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามแบบฝรั่งทุกอย่าง นอกจากการใช้มหัพภาค

แสงจันทร์ในประเทศถิ่นนี้ย่อมมีสีอันขาวนวลเป็นธรรมดา...ข้าพเจ้าเข้าใจไม่ได้ว่าเหตุไรแสงที่ลอดช่องเข้ามาในกระท่อมของข้าพเจ้าจึงเป็นแสงออกสีเขียว และในลำแสงจันทร์ข้าพเจ้าเห็นมือชาวเล็ก ๆ ซึ่งประดับด้วยเพชรพลอยอย่างดี มือนั้นกระดิกได้ ยกขึ้นเองได้... นิ้วเล็ก ๆ นั้นชี้มาตรงข้าพเจ้า เป็นที่ขู่...แล้วสั่น... แล้วก็...ค่อยๆ กวัก... เป็นเชิงบังคับให้ตาม...ให้ตามไปยังประเทศซึ่งความยินดีสนุกสนาน และความรักจะไม่ได้มาพ้องพานข้าพเจ้าอีกเลย”

ในประเทศถิ่นนั้นนี้ หมายถึงประเทศไทยที่เคานต์ฟาบิโอ ไอโรมานี แห่งอิตาลีหลบเข้ามาอยู่หลังจากที่ได้ฆ่าภรรยาผู้ทรยศตายด้วยความพยายาม การที่มีชื่อประเทศไทยอยู่ในนวนิยายฝรั่งเศสสมัยศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งตอนนั้นเพื่อนกันแต่เรื่องของจีนและญี่ปุ่น ทำให้ผู้เขียนอดตั้งข้อสงสัยไม่ได้ว่า “แม่วัน” ได้ใช้เทคนิคการแปลแบบเดียวกันกับที่ได้ใช้กันอยู่ในสมัยปลายรัชกาลที่ห้า คือโยงเรื่องเข้ามาหาสภาพแวดล้อมของไทย

อย่างไรก็ดีงานแปลเรื่องนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนรูปลักษณะเป็นของการใช้สำนวนภาษาไทย

๑๕. คำนำเรื่อง *เต็ลมาอนุสรณ์แห่งความรัก* โดย ศ.ร. พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพมหาอำมาตย์ตรี หม่อมเจ้าพันธุ์เกษม เกษมศรี

* ได้ทราบเพิ่มเติมมาว่า “กุมารใหม่” หรือ ขวลิต เศรษฐบุทร ก็ได้แปลเรื่องนี้ก่อนแม่อนงค์

ไทย นักอ่านสมัยปัจจุบันแทบจะไม่มีปัญหาในด้านความเข้าใจอันใด เป็นงานแปลที่ประณีตมีคำภาษาอังกฤษแทรกอยู่นิดหน่อยไม่ทั้งลักษณะของสำนวนภาษาฝรั่งไว้ เช่นคำว่า แอ็กซีเดนต์ และไซไซเอต์

เรื่องของแม่รี คอเรลลีที่มีผู้แปลเป็นเล่มต่อไปคือ “เต็ลมา” แปลโดย “ศ.ร.” ซึ่งเป็นนามปากกาของ ม.จ. หญิงศุขศรีสมร เกษมศรี ร่วมกับ ม.จ. พันศรีเกษม เกษมศรี แปลออกพิมพ์ขายเป็นหนังสือเล่ม เล่มแรก^{๑๕} มีสยามแสตมป์กำกับนี้เป็นผู้จำหน่าย และพิมพ์ที่โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมล์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ขายเล่มละ ๕๐ สตางค์ ปรากฏว่าคนอ่านติดกันงอมแงมจึงได้จัดแปลนวนิยายเรื่องอื่นออกเป็นเล่มขายเดือนละครึ่ง เช่นเรื่อง “แอบแซงท์” แปลจากเรื่อง Absinth ของแม่รี คอเรลลีเช่นเดียวกันต่อมาภายหลังแม่อนงค์ (มาลัย ชูพินิจ) ได้แปลขึ้นใหม่ทั้งสองเรื่อง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ แปลเรื่อง Absinth ใหม่ให้ชื่อว่า “เก้าสาวก”* และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ แปล Thelma ใหม่โดยใช้ชื่อเรื่องเดิม

เมื่อเทียบฉบับแปลเรื่องเต็ลมาของ ศ.ร. กับแม่อนงค์เพื่อศึกษาวิธีการแปลของ ศ.ร. แล้วจะพบว่าวิธีการของ ศ.ร. นั้นแตกต่างไปจากวิธีการนักแปลคนอื่นในยุคนี้ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

คือ ศ.ร. ตัดต้นฉบับเดิมออกเป็นอันมาก แทนที่จะขยายเหมือนผู้แปลคนอื่น ๆ ส่วนที่ตัดออกไปนั้นได้แก่ส่วนขยายของประโยค (Modifier) บทพรรณนาธรรมชาติ บทพรรณนาลักษณะบุคคล

บทบรรยายของ ศ.ร

เรื่อง เต็มมา

ในแผ่นดินที่พระอาทิตย์ขึ้นเวลาเที่ยงคืน

บทที่ ๑

เที่ยงคืน—แต่ทว่าไม่มีดีไม่มีดวงดาว เที่ยงคืน—พระอาทิตย์ยังส่องแสงสว่างจ้าอยู่ในท้องฟ้าประดุจพระมหากษัตริย์ประทับอยู่บนพระโอรณตามท้องฟ้าเป็นสีเขียว มีเมฆก้อนเล็กๆ ลอยไปมา แสงสว่างซึ่งฉายส่องมาจากดวงอาทิตย์เป็นแสงประกายตกต้องอ่าวแอ็ลเต็ลพะยอต ทำให้น้ำกระเพื่อมเป็นสีหิมะตกลูกน้ำอยู่บนยอดเมื่อได้รับส่องแสงกับดวงอาทิตย์ที่ทำให้เป็นสีรุ้งเป็นประกายออกมาประดุจเกิดปาฏิหาริย์ขึ้น.....

บทบรรยายของแม่อนงค์.—

ดินแดนแห่งพระอาทิตย์เที่ยงคืน

บทที่ ๑

เที่ยงคืน แต่ปราศจากความมืด ปราศจากดวงดาว เที่ยงคืน---พระอาทิตย์ยังส่องสว่าง

ลอยเด่นอยู่บนสวรรค์เปรียบประหนึ่งจอมกษัตริย์ผู้พิชิต ประทับอยู่บนราชบัลลังก์สีม่วง ขริบทอง ท้องฟ้าเหนือพระองค์ขึ้นไปเหมือนหนึ่งฉัตรชัยหรือกลดกัน

ข้อแตกต่างอีกอันหนึ่งที่แสดงให้เห็นในบทบรรยายที่ยกมาอ้างก็คือการใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้แปลในสมัยนั้นมากนักแปลสมัยมาลัย ชูพินิจ และสมัยต่อมาไม่มีใครนิยมใช้

ส่วนที่ตัดออกไปอีกคือส่วนที่บรรยายถึงสภาพแวดล้อมของคนตะวันตก เช่นเมื่อพูดเรื่องศาสนา วัฒนธรรม หนังสือ และกวี บทสนทนาบางบทก็ตัดลงจนใจความที่สนทนานั้นไม่ติดต่อกัน การตัดให้สั้นๆทำให้ผู้เขียนสรุปเอาว่าวัตถุประสงค์ในการแปลของ ศ.ร คงเพื่อจะเสนอความเป็นไปของเรื่องราวที่สนุกสนานเท่านั้น

ส่วนที่แปลผิดก็มี เพราะทำให้เห็นได้ชัดว่ามีผู้แปลสองคน คือ เมื่อกล่าวถึงมิสเตอร์ ไคซ์ เวอร์ดี ครั้งแรกบอกว่าเป็นนักสอนศาสนา แต่ต่อมากลับเป็นผู้รับตำแหน่งเจ้าเมือง

นอกจากเรื่องของแมรี่ คอเรลลีที่ได้รับ ความนิยมอย่างสูงในสมัยนั้นแล้วก็ยังมีเรื่อง แนวนวนิยายแนวผจญภัย เช่น เรื่องของเซอร์ เฮนรี ไรเดอร์ แฮกการ์ด เรื่องแรกคือเรื่อง สาวสองพันปี แปลจากเรื่องเดิมชื่อ She โดย

หลวงวิลาศปริวัตร ลงพิมพ์ในหนังสือถลภวิทยา ซึ่งเป็นนิตยสารรายเดือนเริ่มออกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๔

เรื่องแปลแนวอื่น ๆ ที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงระยะ ร. ๕ ถึงสมัยรัชกาลที่หกก็มีเรื่องชุดนักสืบเซอร์ลอคโฮล์มส์ แปลจากงานของเซอร์อาเธอร์ โคนันดอยล์ และอาชญาวิทยาชุดอาร์แซนลูแปง นอกจากนี้ก็มีเรื่องแบบรัก ๆ ใคร่ ๆ ที่จบลงด้วยความสุข^{๖๖}

บทละคร—พัฒนาการอีกรูปหนึ่ง ของงานแปล

สมัยรัชกาลที่ห้าแห่งรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปรากฏงานแปลจากบทละครภาษาอังกฤษเรื่องแรกขึ้นคือ นิทานเทศนา เรื่องมิกาทูระ ซึ่งพิมพ์มาจากบทอุปรากรเรื่อง “มิกาโต” ที่มีเซอร์วิลเลียม คิลเบิต เป็นผู้ประพันธ์บท มูลเหตุที่จะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องขึ้นนั้นปรากฏในคำนำของกรมศิลปากรในการพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๐๗ เพราะได้เสด็จไปเมืองสิงคโปร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้ทอดพระเนตรอุปรากรตลกเรื่องมิกาโตนั้นอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับเมืองญี่ปุ่น มีบทพิมพ์จำหน่ายแก่คนดูด้วย จึงมีผู้รู้ภาษาอังกฤษซื้อบทกลับมา

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ เซอร์ทลย มอแรนต์ ผู้สอนภาษาอังกฤษถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ได้เอาบทละครอุปรากรเรื่องมิกาโตขึ้นมาถวายให้ทรงแปลเป็นภาษาไทย เมื่อทรงแปลแล้วพระยาอิศรพันธ์ ตรวจภาษาไทยที่ทรงแปลแก้ไขถ้อยคำ แต่คำแปลที่แก้ไขดูจะกลายเป็นเป็นส่วนวนเทศนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นชอบจึงแกล้งทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ให้เป็นเทศนาเสียทีเดียว^{๖๗} (นิทานมิกาทูระนี้ พระนางเจ้าสุซุมาลมารศรีโปรดให้พิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕)

ด้วยมีพระประสงค์เช่นนั้นงานแปลอุปรากรเรื่องแรกของไทยจึงมีลักษณะไม่ทั้งแบบของงานทางศาสนาชิ้นแรกๆ คือออกมาในรูปของงานแปลแบบแปลร้อย โดยแต่งคาถาภาษามครขึ้นมาประกอบ แล้วก็แปลไปตามเค้าโครง และรายละเอียดสำคัญ ๆ ของเรื่องเดิม เมื่อจบเหตุการณ์ช่วงหนึ่ง หรือเปลี่ยนผู้กระทำ (actor) ก็ยกคำบาลีขึ้นมาตั้งแล้วพรรณนาความตามเรื่องนิทานเป็นภาษาไทยแบบร่ายยาว ซึ่งมักจะขึ้นต้นด้วยคำสันธานประเภทอันว่า ครั้นเมื่อฝ่าย ถ้าหากว่าข้อความใดเป็นคำพูดของตัวละครคนใดก็มักจะขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า ดูกร โดยมีพียง

๖๖. ดูเพิ่มเติมจากสุพรรณิ วราทร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๕

๖๗. คำนำของกรมศิลปากร เรื่องเทศนาเรื่องนิทานมิกาทูระ

ต้องใช้เครื่องหมายวรรคตอนแบบของตะวันตก เป็นเครื่องสังเกต ส่วนการขึ้นย่อหน้าใหม่ (paragraphing) นั้น ก็มีได้มีลักษณะแบบแผน อันใดให้เป็นที่สังเกตอย่างแน่ชัดว่าจบความหนึ่งๆ แล้วจะต้องขึ้นย่อหน้าใหม่

เมื่อศึกษาอุประวัติการแปลบทละครสังคิต ชวนหัวเรื่อง "The Mikado" ดังได้เอ่ยมาแล้ว ข้างต้นในเรื่องมิทระกกา ก็น่าจะเชื่อได้ว่าเรื่อง "มิคาโด" เป็นความพยายามครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หก ในสมัยที่ยังทรงพระยศเป็นมกุฎราชกุมารที่จะทรงแปลบทละครจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย แม้ว่าบทละคร "มิคาโด" ฉบับที่สมบูรณ์จะมีได้ตีพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ห้าหรือในรัชสมัยของพระองค์เลยก็ตาม ส่วนฉบับที่ตีพิมพ์ในสมัย ร. ๖ คือบทละครสังคิตเรื่อง "วังดี" ที่ทรงดัดแปลงจากเรื่องมิคาโดอีกทีหนึ่ง ด้วยความเชื่อที่ว่าเป็นงานแปลบทละครชิ้นแรก และมีหลายสำนวน (สามสำนวนด้วยกันรวมทั้งมิทระกกาของรัชกาลที่ห้า) ซึ่งแต่ละสำนวนก็แสดงให้เห็นถึงวิธีการแปลแบบต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่แปลแบบ "สำนวนอาราม" "แปล" ตรง ๆ "แปลและทรงนิพนธ์" จนกระทั่งถึง "แปล" ผู้เขียนจึงใคร่ขอยกการแปลทั้งสามสำนวนนี้ขึ้นมาเปรียบเทียบศึกษา

โครงเรื่องเดิม

อุปรากรเรื่อง "The Mikado" The Town of Titipu" ซึ่งแสดงเป็นครั้งแรกที่ Savoy the-

ater กรุงลอนดอน เมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๘๘๕ นั้นมีอยู่สององค์ องค์แรกเป็นฉากในวังเมืองติปิฟูงกีบุราชโอรสของพระเจ้ามิคาโดแห่งกรุงญี่ปุ่นปลอมแปลงตัวเป็นวนิพกผู้ร่อนเร่ (minstrel: ในมิคาทุระเรียกคิตุเกะบุรุซย์ส่วนมิคาโดและวังดีเรียกคนดีดกระจับปีชอทาน) สาเหตุที่ต้องลี้ภัยจากเมือง ก็เพราะโดนหญิงมีอายุกะติจะกลั่นแกล้งละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมืออ้างว่าองค์รัชทายาทประพฤติดกฏหมายฐานโลมเลียมสตรี จึงจะต้องแต่งงานกับตน นางก็จึงปลอมตัวมาติดตามตามข่าวยัมยัมสตรีที่ตนหลงรักพบว่านางกำลังจะแต่งงานกับโกโก ผู้เป็นทั้งคู่หมั้น และผู้ปกครอง โกโก ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคุณเพชรฆาตของเมือง (Lord High Executioner) กำลังมีเรื่องเดือดร้อนใจเพราะยังมีได้ประหารชีวิตใครเลย และถ้าสภาพการณ์ยังคงเป็นเช่นนี้ภายในหนึ่งเดือนตนเองจะต้องเป็นผู้ถูกประหาร นางก็จึงอาสาสมัครเข้าตายแทนภายใต้เงื่อนไขว่าในระยะหนึ่งเดือนก่อนตายนี้ขอให้ตนได้แต่งงานกับนางยัมยัมองค์ที่สองเป็นฉากภายในบ้านของโกโก การแต่งงานระหว่างนางก็ปูกับยัมยัม ต้องเลิกล้มเพราะเมื่อศึกษาข้อกฎหมายใหม่แล้วปรากฏว่าหากสามีถูกประหารชีวิต ภรรยาจะต้องถูกฝังทั้งเป็น นางก็เลยขอให้ประหารชีวิตตนเสีย แต่โกโกเพชรฆาตทำไม่ได้ จึงแกล้งทำรายงานเท็จขึ้นถวายพระเจ้ามิคาโดผู้เสด็จมา ว่าได้ประหารชีวิต

บุคคลหนึ่งไปแล้ว แต่ปรากฏว่าต่อมาว่าเป็นพระราชโอรส มิกาดิจิการณว่าโกโกมิได้มีความผิดในการสังหารวนิภกเพื่อรักษากฎหมายบ้านเมือง แต่ก็ไปละเมิดกฎหมายอีกบทหนึ่งคือประทุษร้ายองค์รัชทายาทต้องถูกประหารชีวิต นางกิบูจึงได้ปรากฏตัวขึ้นเพื่อช่วยมิให้โกโกต้องตาย หลังจากทีโกโกได้ไปเจรจาขอแต่งงานกับนางกะตึจะแล้ว เรื่องจึงจบลงด้วยดี คือนางกิบูก็ได้แต่งงานกับยัมยัม

นิทานมิกาทุระกดา เป็นการแปลงบทละครให้กลายเป็นนิทาน โดยอาศัยเค้าโครงเรื่องเดิมแบ่งออกเป็นสามกัณฑ์ ส่วนวนภาษาที่ใช้เป็นแบบสำนวนวัด เลียนตามแบบฉบับนิทานทางศาสนา มีคาถาภาษาบาลีแทรก ตัวละครของเรื่องเปลี่ยนชื่อเป็นภาษามครหมด อย่างไรเพราะเพราะพริ้ง เช่นชื่อพระเจ้าจักรพรรดิมีดาโด แห่งกรุงญี่ปุ่น เปลี่ยนมิกาทุระ นางกิบู พระราชโอรสเปลี่ยนเป็นนางกิปุระ นางกะตึจะกลายเป็นกตึจกกา วิธีเสนอเรื่องเป็นแบบเดียวกับนิทานในสมัยนั้นคือ มีบุรุษที่สามเป็นผู้เล่า ทำนองพรรณนาโวหาร (Narrative) เล่าตามเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนหลัง ไม่มีบทสนทนาโต้ตอบเหมือนในบทละคร คำอุปมาอุปมัยที่เพิ่มเติมเข้าไป ก็เป็นไปตามความนิยมของงานวรรณกรรมใน สมัยแบบแผน ดังจะขอยกตัวอย่างให้ดูดังนี้

“ดำเนินเนื้อความตามนิทานกะตึสไปว่า มิกาทุโรชิปทราชา พระยามิกาทุระราชอันเป็นใหญ่ในซึบประเทศ เมื่อได้สดับข่าวสารแห่งพระราชกุมารปิโยรสก็ทรงพระปีติปราโมชเบิกบาน ประหนึ่งว่าชนจรดลโดยทางกัณดารร้อนด้วยแสงแดดอันแผดเผาทั่วทั้งกายกอบด้วยความกระหายอุทกวาริแล้วแลมีผู้นำมาใสสรสรทั้งสรรพางค์ให้เสียมสำอางความเร้าร้อนได้ในทันใด มีอุปมัยดังพระทฤทัยพระยาซึบพระราชฉนั้น.....

ละครสังคีต “มิกาดิ” และวังคี

๑. รูปแบบ การแปลงบทละครอุปารากรทั้งสองเรื่องนี้พยายามรักษารูปแบบเดิมไว้ คือเป็นรูปบทละคร แบ่งออกเป็นสองชุด^{๑๘} ตามต้นฉบับเดิม มีบทเจรจา และบทร้อง (ทำนองเพลงไทย) บทร้องนั้นก็ม็ร้องเดี่ยว ร้องคู่ ร้องสามคน ร้องหมู่ ตามแบบต้นฉบับเดิมเพราะมีบทร้องประกอบเลียนแบบละครอุปารากรนี้เอง จึงทรงให้ชื่อว่า เป็น “ละครสังคีต”

สิ่งที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือการวางรูปแบบละครในภาษาไทย ดูไม่เป็นแนวเดียวกัน ในการเขียนบทเจรจาบทละครภาษาอังกฤษจะมีชื่อผู้พูด และเครื่องหมายมหัพภาคอยู่ด้านซ้ายมือ ส่วนทางด้านขวามือก็เป็นคำพูดของบุคคลนั้น แต่ในเรื่อง “มิกาดิ” จะมีชื่อผู้พูด แล้วก็

๑๘ แปลจากคำว่า Act ในบทละครเรื่องอื่น ๆ ใช้คำว่า “องค์”

เครื่องหมายยัติภังค์ (-) ส่วน “วังต์” นั้น เขียน
ชื่อเจ้าของบทพูดไว้เลยไว้ด้านซ้าย โดยไม่มี
เครื่องหมายใด ๆ ทั้งสิ้น แต่บทละครแปลเรื่อง
อื่น ๆ เช่นเรื่อง “พิศวินัย” จะเอาชื่อเจ้าของ
บทพูดไว้กลางหน้ากระดาษ แล้วปิดด้วยเครื่อง-
หมายมหัพภาค คำเจรจานั้นก็ย่อหน้าลงมาอีก
ทีหนึ่ง ในขณะที่บทละครเรื่อง “นินทาสโมส”
มีชื่อผู้พูดอยู่ทางซ้ายมือไม่มีเครื่องหมายวรรค
ตอนใด ๆ แต่บทสนทนาทางด้านขวามือนั้นอยู่ใน
ในเครื่องหมายอัฒภาค

๒. วิธีการแปล จะพบว่าละครสังคีตทั้งสอง
เล่มนี้ใช้วิธีการแปลทุกประเภทคือโดยตรง
(literal translation) แปลแบบเรียบเรียง (free
translation) แปลแล้วแต่งใหม่เป็นบทกวีแบบ
ไทยเพื่อใช้เป็นบทขับร้อง วิธีการทั้งหมดนี้
รัชกาลที่หกทรงเรียกว่าเป็นการ “แต่งแปล”
ส่วนในเรื่องวังต์นั้นเป็นการ “แปล” จากเค้า
โครงเรื่องเดิม พระองค์ใช้คำว่า “แต่งดัด-
แปลง”

๒.๑ การแปลบทร้อง ร. ๖ ทรงแปลความ
จากบทร้องภาษาอังกฤษ แล้วพิมพ์ขึ้นมาใหม่
เป็นคำประพันธ์แบบไทย เพื่อใส่เข้ากับทำนอง
เพลงไทยเดิม บทร้องแรกเริ่มขึ้นเมื่อเปิดฉากชุด
ทีหนึ่ง บริเวณสวนในวังเมืองตติปิ เป็นบทร้อง
หมู่ของพวกขุนนาง บทเพลงใน “The Mikado”
เป็นบทร้องแนะนำตัว ความว่า

If you want to know who we are,
We are gentlemen of Japan :
On many a vase and jar—
On many a screen and fan,
We figure in livly paint :
Our attitude's queer and quaint—
You're wrong if you think it ain't,
oh !

etc.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าอยู่หัว ได้
ถ่ายทอดคำร้องบรรยายลักษณะ ทำทางของ
ขุนนางญี่ปุ่น ออกมาเป็นคำกลอนเพื่อให้เข้ากับ
บทขับร้อง ท่วงทำนองเพลงจีนเสโสภา ว่า
“อันว่าเหล่าขุนนางอย่างญี่ปุ่น ทั้งหมื่น
ขุนหลวงพระระกะหน้า ดูทำการต่างสะอาด
ปลาดตา ยืนกังก้าฝ่าลมจนผมปลิว ดูเอาเออะ
ดูคล้ายลายในขวด หรือจะตรวจดูตามพัดด้าม
จิวหามิหน้าซ้ำเกลิก และเล็กคิ้ว ทำนองงิ้วตุงแซ่
แน่เทียวเอ๋ย”

ในต้นฉบับเดิมนั้นกิลเบิร์ตเสนอให้ผู้ชมชาว
อังกฤษได้รู้จักลักษณะของชาวญี่ปุ่นโดยใช้จิน-
ตนาการตามรูปภาพที่ปรากฏในพัดหรือแจกัน
ญี่ปุ่นซึ่งกำลังเป็นที่นิยมอยู่ในเมืองอังกฤษขณะ
นั้น (ศตวรรษที่ ๑๙) แต่บทแปลคำร้องของ
ร. ๖ นั้นบรรยายภาพออกมาเลย ในบรรทัด “Our
attitude's queer and quaint” นั้นพระองค์ตี
ความหมาย (interpret) ออกมาเป็นภาพว่า

“หัวมีหน้าชาเล็กและเล็กคิ้ว ทำนองจ้ว
ต้งแน่แท้ยวเอย”

ส่วนในเรื่อง “วังดี” พระองค์ทรงแปลง
ออกไปเป็นเรื่องจีน เปลี่ยนชื่อตัวละครเป็นจีน
แบบตลก เช่น มิกาดโตะ เป็น ปาซ่องโก๋ วังดี
นังกิปปุ เป็นเกี่ยมซิงคี่ แฮ็กิง ฯลฯ ด้วยเหตุผล
ที่ทรงแสดงไว้ในหมายเหตุของเรื่องว่า “เรื่อง
เดิมเขาเป็นญี่ปุ่น แต่การที่จะหาเครื่องแต่ง
ตัวญี่ปุ่นนั้นลำบาก” และ “คำร้องในเรื่อง
ที่แต่งขึ้นเลียนของเดิมเขาก็มีบ้าง แต่โดย
มากต้องแต่งขึ้นใหม่ให้เหมาะกับไทยเราจะ
ร้อง ฤาที่จะเข้ากับเพลงไทยเราได้” พระองค์
ได้ปรับปรุงคำร้องซึ่งญี่ปุ่นออกไปเป็นเชิงจีน
ด้วยการเปลี่ยนแปลงคำเพียงเล็กน้อยทำให้ได้
บรรยากาศของอีกประเทศหนึ่งขึ้นมาว่า

“อันว่าเราเหล่าขุนนางข้างญี่ปุ่น ทั้งหมื่น
ขุนหลวงพระระกะหน้า ดูท่าทางต่างสอาด
ปลาตดา ยืนกังก้าฝ่าลมผมเบี่ยงปลิว ดูเอาเกิด
คล้ายลายในขวด หรือจะตรวจดูตามพัดด้ามจิว
หัวก็โกนเกลี้ยงเล็กและเล็กคิ้ว ทำนองจ้วต้ง
แน่แท้จริงเอย

ความในบทร้องภาษาอังกฤษนั้นยาวมาก
พระองค์จะตัดแปลงเป็นบทร้องภาษาไทย ก็แต่
เฉพาะท่อนแรกเท่านั้น ส่วนความในท่อนหลัง
ถ้าไม่ตัดทิ้งไปก็จะแปลงเป็นบทเจรจา ทั้งนี้เพื่อ
ให้การดำเนินเรื่องติดต่อกัน สาเหตุที่ตัดทิ้งคง

เป็นเพราะว่า บทร้องเพลงไทยเดิมนั้นยาวหาก
บรรจงใจความให้ครบแล้ว ก็จะกินเวลามาก

ในบทเพลงที่นังกิปปุร้องแนะนำตนเองว่าเป็น
วณิพกอยู่ผู้ขับลำนำร่อนเร่สามารถร้องเพลงได้
หลายท่วงทำนอง เช่น เพลงอ่อนหวานเสร์วีโสทรก
เพลงแสดงความรักชาติเพลง-กลาสีเรื่อ (ลักษณะ
อังกฤษ) พระองค์ได้เปลี่ยนแปลงบทเพลงใหม่
ให้เข้ากับบรรยากาศแบบไทย คือ เป็นเพลงเสร์วี
เพลงกราว (ทหารบก) และเพลงร่าเริง

อุปรากรเรื่อง “The Mikado” “มีบทเพลง
หลายเพลงที่แสดงอารมณ์อ่อนอ่อนไหว (senti-
ment) ตามลักษณะของวรรณกรรมสมัยวิกตอ-
เรียน แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
ทรงแปลออกมาเป็นพากย์ไทยแล้ว อารมณ์
อ่อนไหวของไทยที่แสดงอยู่ในบทเพลงเหล่านั้น
ดูจะอยู่ในอัตราที่สูงกว่า มีบทเพลงที่คร่ำครวญ
เพราะความอาลัย เสร์วีโสทรอันเนื่องมาจากความ
รักอยู่มากกว่าของตนฉบับ ตอนที่นังกิปปุได้พบ
กับขัยมัยม และรู้ว่านางจะต้องแต่งงาน บทเพลง
เดิมเป็นบทแสดงความรักของฝ่ายชาย ที่คำร้อง
แสดงว่าต้องการคำตอบสนองความรู้สึกจากฝ่าย
หญิงด้วยว่า

Were you not to Ko-Ko plighted,

I would say in tender tone

“Loved one, let us be united-

Let us be each other's own!”

etc

แต่ใน “มิกาโด” ของไทยเป็นบทคร่ำครวญ แสดงความรู้สึกของฝ่ายชายฝ่ายเดียวที่ต้องเศร้าโศกเพราะความรักไม่สมหวัง เมื่อใช้จินตนาการนึกถึงภาพบนเวทีแล้ว ตัวละครฝ่ายหญิงก็คงจะได้แต่นั่งฟังระทมระทมไม่มีโอกาสได้แสดงอารมณ์รักของตนออกมาเป็นคำพูดเหมือนกับในบทอุปรากรเดิม บทนี้เป็นเพลงชาตรีนอก คำร้องว่า

“น้องเอ๋ยน้องน้อย แซ่ม้าข้อยหมดจดสดศรี
งามเลิศประเสริฐกว่ากนิรี หาไหนไม่มีเหมือน
นี้มณฑล ไอ้ออกเอ๋ยจำใจไกลจากเจ้า พี่จะเฝ้า
แต่รำกำสรวล ยามพระพายชายกลิ่นผกาอวล
กลิ่นจะชวนให้คิดถึงยุพา.....

ใน “วังต๋” เป็นเพลงชั้นพลับพลา มีความคร่ำครวญเช่นเดียวกัน

“หลังภิรมย์ชมชิตสนิท้อง จะมาต้องร้าง
ไปน่าใจหาย หวังรักน้องครองกันจนวันตาย
ไอ้เสียดาบสรักหนักกรรมล ถึงจะลี้หนีไปให้
พันภักตร์ จิตรกรก็ไร้คู่ชทุกแห่งหน ถึงจะจาก
ถิ่นฐานบ้านเรือนตน จิตรกั้วนกเวียนเหียน
กลับมา.....

๒.๒ การแปลบทตลกเสียดสี ความเด่นของบทอุปรากรเรื่อง “The Mikado” อยู่ที่บทตลกเสียดสีสภาพสังคมในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ ของอังกฤษ ซึ่งมาในรูปของตลกวิทยาเบื้องหลังการแสดงจริยธรรมแบบวิกตอเรียนของจักรพรรดิเมิกาโด และตลกวิทยาเบื้องหลังความประพฤติกษัตริย์ที่ห่างไกลพระเนตรพระ-

กรรม เช่น ปูบา อมาตย์ตัวสำคัญที่ เป็นผู้ดำเนินบทตลกเสียดสีของเรื่องอันที่จริงบทเสียดสีเหล่านี้เกิดจากความคิดพื้นฐานสากลที่ผู้อ่านทุกยุคทุกสมัย ทุกสถานที่จะสามารถเข้าใจได้ แต่การที่จะถ่ายทอดคำคมและอารมณ์ขัน ในวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่ผู้อาวุฒยธรรมหนึ่งให้ได้ปฏิกริยาตอบสนองครบถ้วนเหมือนเดิมนั้นเป็นเรื่องยากเพราะแต่ละชาติมีจุดขันไม่เหมือนกัน

ฉะนั้นการแปลบทตลกเสียดสีจึงมิใช่เป็นเรื่องง่ายเท่ากับการแปลเรื่องในแนวอื่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงต้องทรงตัดแปลงให้เข้ากับอารมณ์ขันแบบไทย ๆ โดยการตัดทอนบ้าง ยืดบทของเดิมออกไปบ้าง แต่งเพิ่มเติมขึ้นใหม่บ้าง

๒.๒.๑ ตัดทอนบทเดิม ส่วนที่ตัดออกไปส่วนใหญ่เป็นบทเสียดสีทางด้านความคิด คือมักจะตัดบทที่แสดงความคิดเชิงตรรกวิทยาแบบข้า-ขัน เสียดสีของตัวละครออกไปบางบท ซึ่งผู้เขียนคิดว่าเป็นรสชาติเนื้อหาของอุปรากรเชิงระมย์เรื่อง

พระเจ้ากรุงมิกาโดผู้รักความบริสุทธิ์ยุติธรรม ได้ออกกฎหมายใหม่เชิง “มาตรา ๒๑” ของสมัยนั้นประหารชีวิตชายที่โลมเลียมยกก็้วหลิวตากับสตรี (ไม่ถึงกับข่มขืนแล้วฆ่า) ปูบา กล่าวในบทร้องซึ่งมิได้ถ่ายทอดออกมาทั้งใน “มิกาโด” และ “วังต๋” ว่าหวังว่าทุกคนคงจะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้น “ถูกต้อง”

And I expect you'll all agree

That he was right to so decree

And I am right

And you are right

And all is right as right can be

ส่วนสำคัญที่ทั้ง “มิกาโด” และ “วังต”

ตัดออกไปอีกก็ได้แก่ส่วนที่แสดงความคิดของ โกอโก ช่างตัดเสื้อที่ได้รับเลือกจากที่ประชุมให้เป็นเจ้าคุณเพชรฆาต เนื่องจากละเมิดกฎหมายข้อ “โคมเลียม” สตรีเป็นคนแรก ฉะนั้นคงจะไม่กล้าตัดหัวคนอื่น เพราะจะต้องตัดหัวตัวเองเป็นคนแรก เมื่อเขาดำรงตำแหน่งแล้ว ก็เริ่มดำเนินนโยบายปฏิรูปบ้านเมืองให้อยู่ในกรอบของกฎหมายโดยจะดำเนินการกับผู้ที่อยู่ในบัญชีภัยสังคมประเภทใต้ดิน ซึ่งไม่ปรากฏอยู่ในฉบับภาษาไทยทั้งสองฉบับว่า

As some day it may happen that a victim must be found,

I've got a little list—I've got a little list

Of society offenders who might well be underground

And who never would be missed—who never would be missed!

etc.

๒.๒.๒ ดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติม การดัดแปลงแก้ไขเพิ่มเติมนี้มีอยู่ในฉบับ “วังต” มากกว่า “มิกาโด” ส่วนที่แก้ไขคือบทที่เกี่ยวกับพระเจ้า “วังต” ทั้งนี้คงเป็นเพราะ ร. ๖ ต้อง

การเสนอภาพของพระเจ้าวังต ในละครของพระองค์มิให้แตกต่างไปจากบทกษัตริย์ในวรรณคดีไทยต้นฉบับเดิมได้พูดถึงตรรกวิทยาเบื้องหลังนิติวิธีของพระเจ้ากรุง “มิกาโด” ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาประหารชีวิตคนให้เป็นเพชรฆาตไปอีกตำแหน่งหนึ่งด้วยว่า พระเจ้ามิกาโดผู้มีเหตุผลเห็นว่าตุลาการผู้ตัดสินคดีประหารชีวิตน่าจะเป็นกลไกอันเดียวกันกับเพชรฆาตผู้ประหาร จึงสมควรรวมตำแหน่งนี้เข้าเป็นตำแหน่งเดียวกัน

“Our logical Mikado, seeing no moral difference between the dignified judge who condemns a criminal to die, and the industrious mechanic who carries out the sentence, has rolled the two offices into one, and every judge is now his own executioner.

แต่ใน “วังต” ทรงเปลี่ยนเหตุผลเป็นว่า “เพชรฆาตเป็นหน้าที่สำคัญ เป็นผู้มีหน้าที่รักษาพระราชบัญญัติ เพราะฉะนั้นให้เลื่อนแย้งกเป็นเจ้าเมืองแปะบึงพุด้วยทีเดียว.....” สาเหตุที่ทรงเปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นเพราะทรงเห็นว่าการที่กิลเบิร์ตแต่งให้พระมหากษัตริย์คิดเช่นนั้นเป็นการไม่สมเหตุผลสมผล หรือไม่ก็เพราะองค์เองต้องการใช้หลักทางรัฐประศาสนศาสตร์มากกว่าทางนิติศาสตร์เนื่องจากพระองค์ทรงศึกษามาด้านนี้

บทที่เพิ่มขึ้นมาอีกบทหนึ่งก็คือการอ่านสาส์นของพระเจ้าวังต ของเดิมไม่มีเรื่อง “มิกาโด”

ก็ไม่มี ที่มีในเรื่อง “วังต์” ก็คงจะเพื่อให้เป็นไปตามแบบฉบับของละครไทยที่จะต้องมียุทธการอ่านพระราชสาส์นของกษัตริย์

บทที่มีการดัดแปลงขยายความมากก็คือบทของ Pooh - Bah ในต้นฉบับเดิมที่กลายเป็น “ตะเลาเป่า” ในฉบับ “วังต์” ปูบาเป็นตัวแทนของขุนนางผู้ฉ้อราษฎร์บังหลวงในสมัยของพระเจ้ามิกาดโตะ (อันที่จริงสมัยวิกตอเรียน) เป็นผู้ดำเนินบทตลก เสียด้วยปฏิภาณอันเฉียบแหลมแต่ “ตะเลาเป่า” ใน “วังต์” มีบทพูดเล่นยาวเยิ่นเย้อกว่าความเดิมคงเป็นเพราะ ร. ๖ ต้องการจะบรรยายภาพข้าราชการไทยนั่นเอง ปูบาใน “มิกาดโตะ” ยอมรับเป็นเสนาบดีสารพัดตำแหน่ง (“The Mikado” เรียก Lord High Everything Else มิกาทุระกษัตริย์มหาสรรพเสนาบดี “มิกาดโตะ” เรียกเจ้าคุณตำแหน่งอื่น ส่วน “วังต์” เรียกปลัดและที่ปรึกษา) ด้วยเหตุผลว่า “เพราะเห็นแก่ชาติบ้านเมือง” แต่ใน “วังต์” นั้นยอมรับเพราะ “ขัดอ้อนวอนถึงห้าร้อยเหรียญไม่ได้” ส่วนเงินเดือนนั้นก็รับทุกตำแหน่ง เพราะหากไม่รับก็จะเสียระเบียบราชการ ตะเลาเป่าแสดงเหตุผลเพิ่มเติมจากต้นฉบับเดิมต่อไปอีกว่า “เป็นข้าราชการแล้วไม่รวยก็ต้องแปลว่าคนโง่เท่านั้นเอง”

Pooh-Bah แสดงปฏิภาณเมื่อเจ้านายขอคำปรึกษาเรื่องใช้เงินรับรองของหลวงว่าเขาสามารถทำอะไรให้ได้บ้างในฐานะที่มีตำแหน่งต่าง ๆ กัน

“Of course, as First Lord of the Treasury, I could propose a special vote that would cover all expenses, if it were not that, as Leader of the Opposition, it, would be my duty to visit it, tooth and nail...”

ตะเลาเป่าใน “วังต์” มิได้แสดงบทนี้คือถูกตัดออกไป แต่ปูบาใน “มิกาดโตะ” มีบทตามต้นฉบับเดิม ที่แตกต่างออกไปก็คือ ตำแหน่ง Leader of the Opposition หรือหัวหน้าฝ่ายค้านเปลี่ยนไปเป็นตำแหน่งผู้บังคับการกรมกองตระเวน

เมื่อ Pooh-Bah ของต้นฉบับเดิมจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่คนอื่น และต้องการคำตอบแทนเขาก็จะแนะนำเป็นนัยว่าตนเองพอใจที่จะโดน “ดูถูก” (insulted) (เพราะการให้สินบนกันนั้นคนตะวันตกยังถือว่าเป็นการดูถูก) แต่ในพากย์ไทยทั้งสองฉบับจะเน้นที่ข้าราชการบูปาริตไถสินบนอย่างซัดเจ้งด้วยการกระทำ เช่นแบมือขอเงิน เอาถุงมาใส่เงิน และเจรจาเกี่ยวกับเรื่องเงินอย่างยืดยาวจนเห็นได้ชัดเจนว่าทละครทั้งสองเรื่องนี้มุ่งเน้นที่บทของข้าราชการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ส่วนที่ทั้งสองฉบับเพิ่มขึ้นมาอีกส่วนหนึ่งคือการพูดถึงหนังสือพิมพ์กุกุบุตรีว่าออกในสมัยนั้น และสอนให้ผู้หญิงทำตัวเท่ากับผู้ชายตามธรรมเนียมฝรั่ง คือเลือกสามีเอง บทที่พูดเพิ่มเข้าไปนี้ดูไม่เข้ากับบรรยากาศของท้องเรื่องที่ทำให้ประชา

ชนรักษาลักจรรย์ธรรมทางด้านซู้สาวโดยเคร่ง-
ครัด แต่การที่มีบทบาทถึงเรื่องหนังสือพิมพ์
กฤษตรีนั้น สอดคล้องกับวารสารรายเดือนชื่อ
“กฤษตรี” ที่ออกในช่วง พ.ศ. ๒๔๔๙-๒๔๕๐
ในสมัย ร. ๕ ทำให้เป็นที่แน่ใจขึ้นอีกว่า “มิคา
โด” นี้เป็นผลงานในช่วงปลายรัชสมัยของพระ-
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ศิลปการแปล

ถึงแม้ว่าบทแปลจากเรื่อง “The Mikado”
เป็นภาษาไทยทั้งสามสำนวนนั้นจะมีรูปแบบและ

เนื้อหา คลาดเคลื่อนไปจากความเดิม แต่ใน
ด้านศิลปะของการแปล มิได้ด้อยเลย สามารถ
เปลี่ยนบทร้อยกรองจากภาษาอังกฤษมาเป็นบท
ร้อยกรองตามสำนวนของผู้แปลได้อย่างไรเพราะ
แม้จะมีความยืดหยุ่นไม่กะทัดรัดเหมือนสำนวน
เดิมไปบ้าง และไม่เน้นในด้านความไพเราะของ
เสียงเหมือนบทเดิมที่เป็นบทร้องเพลง นั่นก็
เพราะลักษณะของสำนวนภาษาไทย และบทร้องของ
ไทยต่างกัน

“The Mikado” : On a tree by a river a little tom-tit
Sang “Willow, titwillow, Titwillow!”
And I said to him, “Dicky-bird, why do you sit
Singing ‘Willow, Titwillow tit-willow’ ?
“Is it weakness of intellect, birdie?” I cried
“Or a rather tough worm in your little inside ?”
With a shake of his poor little head, he replied,
“Oh, willow titwillow, titwillow!”

มิคาทุระกตา :

ดูกรเจ้าผู้ มีพัคตร์อันเจริญ เราได้ฟังมาอย่างนี้ว่า
ในการปางก่อน ยังมีนกระจาบผู้ตัวหนึ่ง
เอกิสส์ วฏฏิกิยปี ปฏิพทรมใน รโต
มีใจปฏิบัติยินดีในนางนกระจาบตัวหนึ่ง
สมมุพโห อติราเคน ตสสิ สิวาสกามโก
นกระจาบผู้ตัวนั้นหลงไหลแล้วด้วยความกำหนัดอัน
ยิ่งเกิน จะใคร่อยู่ร่วมสมครสโมสรด้วยนางนกันัน

ตสฺสา กุลาวกาสนัน- มุเข นิสฺชชวฏฺฏโก
จึงบินขึ้นไปจับที่ปากวังแห่งนางนกระจาบนั้น
วิริยปฏิยาจาย ปาโลเกติ อเนกขา
เล่าโลมด้วยวาจาอันเป็นที่ตั้งของความรักมีประการ
ต่าง ๆ โดยอเนกนัย

กามสํโยคยุตตาย สฺฏฺฐุตรํ อยาจิ โส
แลได้วิงวอนขอการสมัคสังวาส ด้วยถ้อยคำอัน
ประกอบด้วยกามะสังโยคซึ่งอ่อนหวานเป็นอย่างยิ่ง
สา วฏฺฏกึ อนิจฺจนตี ตสฺส กุฑฺธา อกามินิ
ส่วนว่านางนกระจาบนั้น มิได้มีความปรารถนาที่จะ
สมัคสังวาสด้วยนกระจาบผู้นั้น เพราะมิได้มีความรักใคร่ใน
นกระจาบผู้นั้น ให้พิโรธโกรธเคืองไม่พอใจที่จำฟังถ้อยคำ
ซึ่งเล่าโลมนั้น

ปริภาสติ วาจาย มมุจฺเจทรายปี
จึงปริภาสตัดพ้อด้วยถ้อยคำที่เป็นเครื่องทำลาย
ความรัก ให้นกระจาบผู้นั้นทราบว่าตนมิได้มีความรักใคร่
ทุกขี นตฺตมนํ ปตฺโต สวฏฺฏโกตติทุมฺมโน
นกระจาบผู้นั้น ครั้นได้ฟังถ้อยคำที่นางนกระจาบ
ตัดพ้อฉนั้น ก็เกิดความทุกข์โหม่นศ

โสกาเรตฺน สาตุโร ชีวเต จ นีราลโย
มิใจอันกระสับกระส่ายมิได้เป็นสุข เพราะความเศร้าโศก
เสียใจ มิได้อาลัยในชีวิต คิดว่าเมื่อมิได้นางนกระจาบ
นี้แล้ว ทำลายชั้นเสียดีกว่า

อสฺสาสํ สนฺนิรมฺหิตฺวา ภูมियฺ ปติโต มโต
ก็กลั่นลมอัสสาสะประสาสเสียมิให้หายใจได้ ก็ถึงชีวิต
ตันตรายตกลลง ณ พันดิน

มิกาดโตะและวงศ์ : ยังมีนกตัวหนึ่งนั่งจับเจ้า แสนโศกเศร้าว่าฟ้าสออีกสั้นให้
 แลเห็นสกุณะชาติ พึ่งจึงร้องถามไปด้วยวาจา ว่าดูก่อน
 เจ้าเอ๋ยเจ้านกน้อย จงตอบถ้อยเราถามด้วยกังขา เหตุ
 ไฉนเจ้าไซ้จึงโศกา ทำไมมาตีปีกไม่เป็นการ นี้สมอง
 เจ้าเสียหรือบ่กษณ หรือเจ้ากินกังกือเป็นอาหาร สกุณา
 แลดูอยู่มินาน ก็โดดลงลำธารเพื่อตายเลย ยิน
 แต่เสียงครวญคร่ำรำไพไร นี้ก็เพราะสายใจเจ้าทำเฉย...
 (ในมิกาดโตะเป็น “ว่าก็เพราะสายใจเจ้าทำเฉย”)

งานแปลของ ร. ๖

บทละคร

งานแปลบทละครตามรูปแบบของละครอย่าง
 แท้จริงนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่-
 ห้วเป็นผู้ทรงริเริ่มขึ้น ตั้งแต่ยังทรงพระยศเป็นสม
 เ็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ มกุฎ
 ราชกุมาร หลังจากที่ได้เสด็จกลับจากการศึกษา
 ณ ประเทศอังกฤษแล้วก็ได้ทรงสน พระทัยใน
 ด้านการแสดงละครเป็นอย่างมาก ได้โปรดเกล้า
 ให้สร้างโรงละครที่ทวีปญญาชน และทรงนิพนธ์
 แปลบทละครภาษาอังกฤษออกมาเป็นพากย์ไทย
 หลังจากทีขึ้นครองราชสมบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๓
 จวบจนสิ้นรัชสมัยนับเป็นเวลา ๑๕ ปี ได้ทรง
 พระราชนิพนธ์แปลบทละครจากภาษาอังกฤษ
 เป็นจำนวนมากมาย ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้
 แปลตรง โดยรักษาชื่อตัวละคร และสถานที่
 เดิมไว้ มีดังนี้คือ

๑. ละครสังคีตเรื่องมิกาดโตะกรมศิลปากร มี
 ต้นฉบับเก็บไว้เป็นลายพระหัตถ์มูลนิธิมหามกุฎ

ราชวิทยาลัยนำมาตีพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.
 ๒๕๐๙

๒. กุศโลบาย ละครพูด ๓ องค์ แปลจาก
 เรื่องภาษาอังกฤษชื่อ “เอ รอยแอลแฟมิลี่” ของ
 รอยเบอริต มาร์แชล

๓. มิตรแท้ ละครพูดองค์เดียว แปลจาก
 เรื่องภาษาอังกฤษ ชื่อ ไมเฟรนด์ ยาร์เล็ด ของ
 อาร์โนลด์ โคลสเวอร์ซี และอี บี นอร์แมน ที่
 แปลจากบทละครของเช็คสเปียร์ แล้วทรงนิพนธ์
 ให้เป็นรูปแบบคำประพันธ์ไทยโดยรักษาโครง
 เรื่องเดิม ชื่อตัวละคร จากและสถานที่และความ
 ไพเราะของภาษาให้ใกล้เคียงกับเรื่องเดิมมาก
 ที่สุด

๑. ตามใจท่าน แปลจาก As you Like
 แล้วทรงนิพนธ์เป็นกาพย์ภาษาไทยเสร็จบริบูรณ์
 ใน พ.ศ. ๒๔๖๔

๒. โรมิโอจูเลียต แปลจากละครสลดใจ
 ชื่อ Romeo and Juliet ทรงนิพนธ์เป็นคำกลอน
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

๓. เวนิส วาณิช แปลจากละครเวียงรัมย์ เรื่อง "อะเมอร์แซนท์ ออฟ เวนิส" แล้วทรง นิพนธ์เป็นคำกลอน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

นอกจากนี้ก็มีเรื่องที่ทรง "แปลง" มา จากบทละครภาษาอังกฤษโดยเปลี่ยนแปลงรายละเอียด เปลี่ยนชื่อสถานที่ และบุคคลให้เป็น ไทย มีเรื่องต่อไปนี้คือ

๑. คดีสำคัญ ละครพูดองค์เดียว แปลจาก เรื่องยอร์ช สະคุร์ตะลิน พ.ศ. ๒๔๖๐

๒. งดการสมรส ละครพูดองค์เดียว แปล จากภาษาอังกฤษ ของแอลเฟรดสโตร ลิงพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต ฉบับที่ ๗๑ พ.ศ. ๒๔๖๓

๓. ต้อนรับลูก ละครพูดองค์เดียว แปล จากเรื่องภาษาอังกฤษของ เปอร์ลัมเพรย์ พ.ศ. ๒๔๕๗

๔. นินทาสมิสร ละครพูด ๕ องค์ แปลง จากเรื่องภาษาอังกฤษ ชื่อ A School for Scandal ของ Richard Brinsley Slenidan

๕. ทำนรอง ละครพูด ๔ องค์ แปลงจาก ละครพูดภาษาอังกฤษ เรื่อง "เสกกันต์ อินคอม มานด์" ของนายร้อยเอกรอเบอร์ด มาร์แชล เสร็จเรียบร้อยเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

๖. เสือเฒ่า ละครพูด ๔ องค์ แปลงจาก ละครภาษาอังกฤษของเซอร์ยอร์ช ฮอดจิส และ

ต. วิคินีย์ เปอร์ชิวัล เรียบร้อยเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๕

๗. ชิงนาง ตัดแปลงจากละครภาษาอังกฤษ ของมิสเตอร์ริชาร์ด บรินสลี เซริแดน

๘. เจ้าคุณเจ้าชู้ แต่งแปลงจากภาษาอังกฤษ ของอาร์เธอร์ วินปีเรโน

๙. เพื่อนตาย ทรงตัดแปลงจากละครภาษา อังกฤษชื่อ ไมเฟรนด์ยาร์เลต ของอาร์โนลด์ โคลลีเวอร์ซี และ อี.บี. นอร์แมน เนื้อเรื่อง เหมือนเรื่อง "มิตรแท้" แต่ทรงแก้ไขให้เข้ากับ เหตุการณ์ในเมืองไทย และพิดกันที่ชื่อสถานที่ กับตัวละครอีกทั้งแก้ไขคำพูดบางตอนเพื่อประ โยชน์ในการอบรมจิตใจของพวกเสือป่า ทรง พระราชานิพนธ์เสร็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕

สารคดี มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการทหาร และ การต่างประเทศ ได้แก่เรื่อง

๑. ความกระจัดกระจายแห่งเมืองจีน ทรง แปลงจากเรื่อง ต็อกเตอร์ เอมิลโยเซฟ คิลลอน ลงในหนังสือพิมพ์อังกฤษชื่อ ไนทีน เซนจูรี แอนด์ ออฟเตอร์ ฉบับที่ ๔๒๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๙๑๒ ฉบับแปลลงพิมพ์เป็นครั้งแรกใน หนังสือพิมพ์ไทย

๒. การจลาจลในรัสเซีย

๓. ความเจริญแห่งปืน ลงในหนังสือสมุทร สार เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

๔. เรือเบอร์เกินเหต ลงในสมุทรสาร เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

บันเทิงคดี เรื่องสั้นที่ทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษ มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับทหารเรือส่วนใหญ่ลงพิมพ์ในหนังสือสมุทรสาร ดังต่อไปนี้ คือ

๑. กลับกันที ทรงแปลจากเรื่องของซีเยคัต คลิฟฟ์ไฮน์ ลงพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือสมุทรสาร เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘

๒. เหตุการณ์ที่เมืองปอร์ตสมัท ลงพิมพ์ในหนังสือสมุทรสาร เดือนพฤศจิกายนพ.ศ. ๒๔๕๘

๓. คดีเรือวิลเฮมมีนา ลงในหนังสือสมุทรสาร เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

๔. เครื่องบินทะเลเลข ๙ ทรงแปลจากเรื่องของหลอดเกอร์แอนไวด์ ลงในสมุทรสาร เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘

๕. การรบย่อยอันหนึ่ง ทรงแปลจากเรื่องของเฮนรี แมค คอนแนล ในลงพิมพ์ในสมุทรสาร เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

๖. ใครเป็นผู้ฆ่า แปลจากภาษาอังกฤษของนายออร์ดูรัม ลงในสมุทรสารเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

๗. โยะฮันร์สต์ ลงพิมพ์เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

๘. ออกงานครั้งที่สุดราชการ สงครามของเซอร์ลอคโฮม ทรงแปลจากเรื่องของเซอร์อาร์เชอคอนันดอยส์ ลงพิมพ์ในสมุทรสาร เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๐

๙. เพื่อพอใจท่านผู้ใหญ่ ทรงแปลจากเรื่องภาษาอังกฤษของยอนมาร์เจริสัน ลงพิมพ์ในสมุทรสาร เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๐

๑๐. ผีทะเล พิมพ์เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

๑๑. โพรงในหน้าผา แปลจากเรื่องในรอแยล แมกกาซีน ประจำเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ลงพิมพ์ในสมุทรสาร เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑

๑๒. แสงสัญญาณ ทรงแปลจากเรื่องของลอเรนซ์ คลาร์ก ลงพิมพ์เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

ส่วนบันเทิงคดีที่เป็นเรื่องยาวก็มี อาทิ

๑. แผลงป้อมทอง แปลจากภาษาอังกฤษ
๒. ประพศติการณ์แห่งนายเรือเอกลอสเลสส์ ทรงแปลจากนิทานภาษาอังกฤษของโรสฟี เย็นเนต ลงพิมพ์ติดต่อกันในสมุทรสาร ตั้งแต่ฉบับเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

๓. ยุทธการสะเทินน้ำสะเทินบก ทรงแปลลงในสมุทรสาร จากเรื่องของยอนส. มาร์เจริสัน เริ่มลงพิมพ์ฉบับเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๖๑

๔. นิทานทหารเรือ แปลจากเรื่องของคอนราต เคโต รวบรวมจากหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต

บทสรุป

เมื่อมองดูภาพโดยทั่วไปของการแปลวรรณกรรมอังกฤษออกเป็นภาษาไทยในระยะเริ่มแรกคือตั้งแต่สมัยร. ๓ ถึง ช่วงกลางรัชสมัยของร. ๖ แล้ว จะเห็นว่างานแปลมีเนื้อหาทั้งด้านบันเทิงคดี และสารคดี ส่วนรูปแบบนั้นก็เป็นที่ตั้งด้านร้อยแก้ว และร้อยกรอง เรื่องแปลในสมัยแรก ๆ มักไม่ใคร่บอกชื่อผู้เขียน และบางครั้งก็ไม่บอกชื่อผู้แปลด้วย

งานทางด้านบันเทิงคดี มีมากกว่าด้านสารคดี และก็ดูจะประสบความสำเร็จ มีผู้เอ่ยถึงในระยะต่อมามากกว่าด้านสารคดี กลวิธีการแปลมีทั้งแปลโดยตรง และแปลแบบเรียบเรียง แต่เป็นแบบหลังเสียมากกว่า รวมทั้งการแปลงให้มีเค้าเรื่องเดิมด้วย ในการแปลงนั้นผู้แปลสนใจ

ที่จะรักษาโครงเรื่องและศิลปะของภาษามากกว่าแนวความคิด (idea) ที่ผู้เขียนต้นฉบับเสนอ ผู้แปลมักนำเอาสิ่งแวดล้อมและความเห็นของผู้แปลและผู้อ่านเข้าไปผสมผสานกับงานแปลทั้งทางด้านสารคดี และบันเทิงคดี ทั้งในรูปของร้อยกรอง และร้อยแก้ว

ถึงอย่างไรก็ตาม งานแปลที่ผู้แปลเรียบเรียงให้คลาดเคลื่อนไปจากต้นฉบับเดิมเหล่านี้ สื่อความหมายได้ตามวัตถุประสงค์ของผู้แปล ทำให้สามารถสรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานแปลได้อีกข้อหนึ่งว่า งานแปลที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องสนองวัตถุประสงค์ของผู้แปลว่าจะแปลงานนั้นเพื่อประโยชน์อันใด และสภาพแวดล้อมของผู้อ่านก็ต้องนำมาพิจารณาเป็นสำคัญ